

משכילים ועובדים

סקירה על החיים החסידיים
בערים נעוויל וקרמנצ'וג

מזכרת משמחת הנישואין
של החתן נתן קרפל והכלה פייגא שיחי קאהן

יום חמישי כ"א אדר ב' ה'תשע"ט

תגובות והערות: 052.714.2392
אימייל: 7142393@gmail.com

עיצוב ועימוד:
ר. חזן 058.664.3443

פתח דבר

אנו מודים לה' על כל הטוב אשר גמלנו, ובחסדו הגדול זיכנו בנישואי צאצאינו, החתן התמים הרב נתן קרפל והכלה המהוללה מרת פייגא שיחיו.

התודה והברכה לכל קרובי המשפחה, הידידים והמכרים, שהואילו לבוא לשמוח אתנו ביום שמחת לבבנו, ולברך את החתן והכלה שיחיו ואותנו כולנו, בברכת מזל-טוב וחיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

בשמחה ובטוב-לבב הננו בזה לכבד את המשתתפים בשמחתנו, בתשורה זו, על-יסוד הנהגת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע, בחתונת כ"ק אדמו"ר והרבנית הצדקנית זי"ע.

מטרת התשורה היא, לחזק את ההליכה בדרכי החסידות והחסידים, ולקבל דוגמה והשראה מחסידים ואנשי מעשה.

התשורה כוללת מבוא, העוסק בבירור ענין ההשכלה והעבודה במשנת חב"ד, ושני פרקים נוספים הסוקרים את העיירות החסידיות נעוויל וקרמנצ'וג, את ההווי המיוחד של החיים החסידיים שתססו בעיירות אלו, וציור מסויים של חלק מגדולי הדמויות החסידיות, אשר חיו במ.

אנו תקווה שתשורה זו תמלא את יעודה, ושהתעוררות זו תעמוד לזכות הזוג הצעיר שיחיו, להקים בית נאמן בישראל, מיסוד על יסודי התורה והמצוה, כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת החסידות, ובחיים מאושרים בכל.

ומשמחה פרטית זו נזכה במהרה לקיום היעוד ד'שמחת עולם על ראשם', בגאולה האמתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו בקרוב ממש.

משפחת לנציצקי
אשדוד

משפחת קאהן
אשדוד

יום חמישי פר' שמיני, כ"א אדר ב' ה'תשע"ט
בני ברק, ארץ הקודש

צילום מכתב הרבי לחתונה

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ.י.

ב"ה,
ברוקלין

האברך הו"ח אי"א מו"ה
ש"י

שלום וברכה!

במענה על הודעתו מקביעות זמן חתונתם ליום
הב' ל,

הנני בזה להביע ברכתי ברכה מזל טוב מזל טוב, ושחיהי'
בשעה טובה ומוצלחה ויבנו ביח בישראל בנין עדי עד על יסודי
החורה והמצוה כפי שהם מוצרים במאור שבחורה זוהי חורח
תחסירוח.

בברכה מזל טוב מזל טוב

מבוא

נאמר בתורה 'וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלוקים', היינו, שע"י ידיעת ה', יכול האדם להביא את לבבו לידי עבודת ה'. כפי שביאר הרבינו בחיי על פסוק זה: "והשבות אל לבבך, זה מצות עשה מן התורה בידיעת השם יתברך, שנצטוינו לדעת אותו ולחקור על אחדותו ושלא נסמוך על הקבלה בלבד. והידיעה הזו היא מתוך פעולותיו ומעשיו הנוראים ונבראיו העליונים והשפלים... ומפני שאין ענין האלהות ששיגנו האדם בשכלו בתחלת מחשבתו, לכך הזכיר בו לשון 'והשבות אל לבבך', כאדם שמתכוון בדבר ויצטרך לחזור ולהתכוון".

וכן כתב הרמב"ם בפ"ב מהלכות יסודי התורה: "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתכוון האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהם חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר, ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול".

כך גם הגדיר הרמב"ם בספר המצוות (מצוה ג) את מצות אהבת ה': "היא שצוינו באהבתו יתעלה, וזה שנחשוב ונתכוון במצוותיו, ומאמריו ופעולותיו, עד שנשיגהו ונהנה בהשגתו בתכלית ההנאה, וזאת היא האהבה המחוייבת".

ידועה תורתו של הרה"מ ממזריטש, בביאור על השאלה הנודעת, איך אפשר לצוות על 'אהבת ה', הלא זהו דבר המסור ללב, אהבה אינה פעולה טכנית, שניתן לצוות לאדם לעשותה. אלא, מבאר הרה"מ, שלכך נסמכה בקר"ש, 'שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד', ל'אהבת', כי על ידי ההתכוונות והעמקת הדעת באחדות ה', כאשר יפנים זאת היטב, זוהי הדרך שתביא את האדם לידי אהבת ה'.

עיסוק במהות

עולמה של חסידות חב"ד מתמקד במיוחד, במצוות המהותיות ביותר של העם היהודי, שהם אמונת ה', אחדות ה', ועבודתו יתברך בלב. כל שלל עושר המאמרים והשיחות של אדמור"י חב"ד לדורותיהם, נע סביב ציר מרכזי זה, להחדיר את ענין אמונת ה' ואחדותו, במוחו וליבו של כל יהודי.

נושאים רחבים ועמוקים אלו המדוברים בתורתה של חב"ד, נושאים

עימם אתגר עצום, והוא, לקחת את העניינים המופשטים והמופלאים ביותר, ולתרגמם לכלי הקיבול של האדם המוגבל, שיחדרו אל מוחו, לבו, רגשותיו, עד למעשה בפועל.

ואכן, אצל אדם מן המניין מלאכה זו קשה ביותר, עד לבלתי אפשרית. אולם, היות ויהודים הננו, וכהגדרת המהר"ל, שיהודי איננו חלק מכלל הבריאה, שהם הדצח"מ, יהודי הינו סוג אחר לגמרי.

לכל אחד מאתנו ישנו 'חלק אלוקה ממעל ממש', וכפי שמרחיב בכך בספר התניא, שהנפש האלוקית אינה מופשט בלבד, אלא יש לה גם מבנה מושלם של שכל, מידות וכוחות הנפש, אשר כוחות אלו מלובשים בתוך נפש האדם הגשמי, וכידוע ש'כל חוש תופס מוחשו', לכן, היות ואין אנו עוסקים ב'שכל' גרידא, חסידות היא שכל אלוקי, וכאשר אנו עוסקים בענייני אלוקות, נתנו לנו כלים מיוחדים שהם ברי תפיסה, והם כלי קיבול מתאימים לעניינים אלוקיים.

עולמות מנוגדים

למרות כל האמור, היות ועולם השכל ועולם הרגש, הינם שני עולמות רחוקים זה מזה כרחוק מזרח ממערב, עדיין מן המלאכות הקשות שבמקדש היא, ליצור חיבור מתאים בין שני עולמות אלו, וכך הגדיר זאת הרבי הרש"ב, כאשר שאל אותו הפילוסוף פרויד, על מהותה של חסידות חב"ד.

הרבי הריי"צ מספר בלקוטי דיבורים, שהרבי הרש"ב השיב לו: 'תורת החסידות מלמדת, שהמוח צריך לגרום ללב להבין מה צריך לרצות, והלב נדרש ליישם בחיים את מה שהמוח מבין'. בתגובה שאל פרויד: 'איך עושים זאת, והרי המוח והלב הם שני עולמות נפרדים וים גדול מפריד ביניהם?' על כך ענה הרש"ב: 'זו אכן העבודה, להקים גשר בין שני חלקי עולם אלה, או לפחות לקשר ביניהם בכבלי חשמל או טלפון, באופן שהאור שבמוח יגיע גם ללב'.

לכן, ובהתאם למגמה זו, חלק נכבד ממאמרי החסידות, הינם מאמרים הנקראים 'מאמרי השכלה', וחלק בלתי מבוטל הם 'מאמרי עבודה', וברובם של המאמרים משולבים ההשכלה והעבודה יחד, כאשר האחד מזין ומפרנס את משנהו.

החסידים לדורותיהם, היו צריכים לעמול קשות, וללכת על קו התפר, בכדי

להכיר את שביל הזהב המכנס את שני העולמות, להיות המשכן אחד. אולם היות ובבני אנוש עסקינן, נוצרו מטבע הדברים אנשים, אשר מצד הילוך נפשם, נמשכו יותר לעולם השכל שבחסידות, והם נקראו בפי החסידים 'משכילים', ואילו האנשים שנדבקו יותר לעולם של הרגש אלוקי, כונו בשם 'עובדים'.

נעוויל וקרמנצ'וג

העיירה נעוויל והעיר קרמנצ'וג מצטיירות לכאורה כשתי חטיבות שונות, לא הרי זו כהרי זו, לא ניתן לכאורה להשוות בין אווירת בעלי ה'עבודה' והחיים החסידיים התוססים ששקקו בנעוויל העיירה, לבין בעלי ה'השכלה' החריפים וחדי המוח של קרמנצ'וג, אשר ראשם ורובם וכל מאוניהם, היו נתונים בעומקם של ההשכלות העשירים שבתורת החסידות.

אולם כאשר בוחנים את הדברים, בפרט לאור מגוון הפרטים המוצגים בסקירה זו, ניתן ללמוד, כי אי אפשר לחתוך את הדברים בסכינא חריפא, ולהכריע 'זהו עובד' ו'זהו משכיל', כאן עסקו בעבודת התפילה והתוועדו בחמימות רבה, ואילו כאן ישבו וקימטו את מצחם בניסיון לפתור השכלה עמוקה.

כל חסיד שהוא מצויין בתור 'משכיל' הוא גם 'עובד', וכל 'עובד' הוא גם 'משכיל', כל ההבדל הוא רק בהדגשים, במה עיקר ה'קאך', שזה נובע בדרך כלל מצד תכונות הנפש, האם האדם יותר 'בעל מוחין', היינו, אדם שבאופיו הוא שכלתן ונוטה לחקור ולנתח כל דבר, או 'בעל התפעלות', שהוא אדם חם ובעל רגשות פעילים יותר.

בכלל שללה חב"ד לחלוטין את בעלי ההשכלה בלי עיסוק בעבודה, כי עיקר כל ההשכלה מיועדת, בכדי שהיא תבוא לידי עבודה בפועל. הרבי הריי"צ מתבטא מאוד בחריפות נגד אותם 'משכילים' שאינם עוסקים בעבודה.

לכן כשאנו מזכירים את ההגדרה 'משכילים', ודאי שאיננו מתיימרים חלילה לחשדם, שלא עסקו ב'עבודה' כל עיקר, אלא הענין הוא רק לתאר את קווי האופי הכלליים, בהם היה עיסוקם העיקרי ובזה היה עיקר החיות שלהם.

מדוע אין לחב"ד דפוס אחיד?

אלא שכאן עלינו לבאר זאת, מדוע לא היה לה לחב"ד דפוס אחיד של חסידים, כפי שמצינו בהרבה חוגים חסידיים, בהם ישנם כללים ברורים, הקובעים מה שיטה זו בעבודת ה' דורשת מהחסיד, וממנה לא ימוט, וכל מי שברצונו להמנות על אסכולה זו של עבודת ה', עליו לסגל לעצמו אותם כללים והנהגות, אשר על ידם יקבל את שיוכו לשיטה ודרך זו?

הענין הוא, כי חב"ד הרי דורשת 'עבודה פנימית', אי אינה מסתפקת ב'מקיף', היינו, ריגושים ואורות שונים, הם אמנם מחממים, ואולי אפילו מאוד, אבל הם מועילים רק לשעתם, כבולעם כך פולטם, הם אינם דבר המתקיים, ומדוע? כי האדם לא 'לקח' את הדברים בכליו שלו.

פירוש הדברים הוא, כי על האדם להתבונן בשכלו 'הוא' במה שלמד, לא להתמקד בריגוש האופף אותו, עליו להבין את הענין האלוקי, בו הוא עוסק היטב, ומתוך כך להפנים זאת, רק אז, יש סיכוי שיהיה לכך קיום, ואכן יוכל ליישם את הדברים בחיי היום-יום. עבודה זו, מוכרחה היא שתהיה מותאמת לפי כוחות הנפש של האדם, אין האדם יכול לעטות על עצמו כליו של הזולת, ולעבוד עימם, כי אז תהיה זו 'עבודה' מלאכותית ולא 'עבודה פנימית' ואמיתית, ברת קיום.

יתכן שזוהי גם הסיבה לכך, שמצינו בכל דברי ימי 'ליובאוויטש' פסיפס מרהיב, מגוון עשיר של חסידים ומשפיעים, אשר אצל כל אחד מהם, היו הדגשים שונים וסגנונות שונים, למרות שכולם שאבו מאותה באר עמוקה וכולם שתו מאותם מים חיים. לא נצרכה אלא להעדפה, היינו, במה היה עיקר 'הזהיר טפי שלהם', שזה נבע מתכונות הנפש השונות שלהם.

תורת חב"ד הינה רחבה ועמוקה דיה, בכדי לענות על צרכי הנפש של כל הגוונים השונים של תכונות הנפש של בני האדם, ויש בידה לרוות את צמאונם של כל הבאים בשעריה. על כך ניתן להמליץ את מאמר הזוהר, על

הפסוק 'נודע בשערים בעלה', קודשא בריך הוא אתיידע לכל חד וחד כפי מה דמשער בליביה.

'חסיד הוא חסיד'

נציין לדוגמא, את החסיד ר' זלמן זלטופולסקי, אודותיו מסופר בסקירה דלהלן על העיר קרמנצ'וג. ר' זלמן בהגדרתו היבשה היה 'משכיל', אולם מהתיאורים אודות עושר עולמו הרוחני, עולה תמונה רחבה בהרבה מהמצטייר לכאורה. וכפי שהרבי הריי"צ ממחיש זאת לאחר אחד הסיפורים העשירים עליו: 'חסיד איננו משכיל, הוא אינו עובד, אלא הוא חסיד, וברור שאז הוא גם משכיל וגם עובד. משכיל הרי זה מוחין, זאת אומרת, שהמוחין מגיעים לידי ביטוי בעבודת החסידות'.

הם הם הדברים האמורים, כי הוא חסיד ויש בו הכל, למרות ההדגשה העיקרית שלו, שכאמור מוכרחת היא להיות לפי קווי האופי הכלליים שלו, אשר לתוכם הוא יוצק את כל חסידותו, אולם כדי שהשפעה תהיה 'פנימית', עליה להיות מותאמת אליו.

ליתר ביאור, מבואר בחסידות החילוק בין אור לשפע, האור מקיף את כולם בשווה, אין חילוק בין אור השמש הזורח על האדם, לבין האור הזורח על האשפה, לעומת 'שפע' מכל סוג שהוא, למשל דבר שכל שמסביר הרב לתלמידיו שהוא מהות פנימית, אזי כל תלמיד מביין לפי כלי הבנתו, כל אחד מקבל את השפע לפי הכלים שלו. לכן כאשר עוסקים בחסידות חב"ד שבהגדרתה הינה 'שפע', אזי היא מוכרחת להיות מותאמת לפי ערך כלי המקבל בכדי שתיקלט בפנימיותו, אחרת, לא יקבל זאת התלמיד כראוי.

גם בקרב המשכילים גופא הרי כל אחד התחבר לסוג אחר של השכלה, היו שעסקו בעיקר בהשכלות של 'יש מאין', עילה ועלול' והיו שעיקר הלהט שלהם התבטא בעיסוק באור הסובב כל עלמין, ובחיפוש להבין כמה דרגות ישנם לפני הצמצום. כך גם העובדים, ישנם שעיקר חיותם נבעה מתפילה באריכות, בהשתפכות הנפש, והיו חסידים שהתמקדו בעבודה של קבלת עול ואתכפיא.

ודאי שכולהו איתנהו בהו, כל חסיד ידע שבלי מאמר חסידות אי אפשר

להתפלל כראוי, וכל 'משכיל' ידע שצריך לעסוק בעבודה, אחרת, לא יהיה שום קיום להשכלתו, כי הרי באלוקות אנו עוסקים, ואלוקות אינה 'שכל' גרידא חלילה, ואחד המאפיינים של קדושה היא ההתכללות ושילוב הקווים, (שזהו נושא הראוי למאמר בפני עצמו).

'יותר מרגילותו'

עיקרון זה מוצאים אנו בספר היסוד של חב"ד, ספר התניא, כאשר הוא רוצה להגדיר (בפרק טו-טז) מי נקרא עובד ה', לא קבע בזה מסמרות של 'כזה ראה וקדש', אלא נקט את הקו של 'עושה יותר מרגילותו', היינו, כל אחד ואחד והרגליו, לפי זה נמדדת מדת עבודתו.

מי שהוא מתמיד בטבעו, לא יקבל אצל בעל התניא את התואר 'עובד', על התמדתו ושקידתו הרבה, אלא כאשר ילמד 'מאה ואחד פעמים', כשהוסיף על שקידתו הטבעית, אזי הוא ראוי להקרא 'עובד', לעומת זאת, חברו שהינו בעל 'מרה לבנה' בטבעו, אדם עליז ותוסס, ובלשון העם 'אינו מסוגל לשבת על הכסא', אצלו יתכן וה'יותר מרגילותו' שלו, כבר תהיה בלימודו בפעם השלישית או הרביעית, כי אין כאן דפוס מקובע ותבנית ששמה 'עובד', יש כאן עבודה נפשית, הנמדדת אצל כל אחד, לפי כלי הקיבול שלו ותכונות נפשו.

כמו כן מוצאים זאת גם בהמשך הספר (בפרק ל'), כאשר בעל התניא מסביר איך יתכן לקיים מאמר רז"ל, 'והוי שפל רוח בפני כל האדם', באמת לאמיתו בפני כל האדם ממש, כאן טוב ממשך הוא לבאר על פי הגישה האמורה:

'כי אדם זה [הקל שבקלים] ההולך בשוק, מקומו גורם לו לחטוא להיות פרנסתו לילך בשוק כל היום... ועיניו רואות כל התאוות והלב חומד ויצרו בוער כתנור... משא"כ מי שהולך בשוק מעט ורוב היום יושב בביתו, וגם אם הולך כל היום בשוק, יכול להיות שאינו מחומם כ"כ בטבעו, כי אין היצר שוה בכל נפש'...

וכאן הולך ומרחיב, כי כאשר הוא הולך לדון את הזולת, עליו לחשב בעצמו, אם המלחמות שעיימם הוא מתמודד, נמצאות באותו קנה מידה של זה שנלחם בכל רגע עם יצרו הבווער, ואם אין הדבר כן, איך הוא יכול לשפוט את הזולת? ובפרט שממנו נדרש להילחם יותר, כי הוא הלא יודע ספר ויש לו השגה בגדלות

ה', ולכן נהפכת הקערה על פיה, ועליו להיות שפל רוח בפני הקל שבקלים ההוא.

'מאודך' שלך

עוד מבואר בתורת החסידות במקומות רבים, כי מה שכתוב 'ואהבת את ה'... ובכל מאודך', אין בזה כלל אחיד. כי בעוד אצל אדם שהשגתו קצרה ולבו אינו יכול להכיל אהבה רבה, אזי כאשר הוא הגיע לרמה מסויימת, שהיא למעלה מיכולת קיבול הלב שלו, והתאמץ לעשות זאת בגלל אהבת ה', הוא קיים את המצוה של 'בכל מאודך'.

ואילו, אצל יהודי אחר שיש לו מוחין רחבים, והוא מסוגל להשיג ולהרגיש יותר, נדרשת ממנו מדת אהבה יתירה. ואם כן, מה שנקרא אצל האדם הנ"ל 'בכל מאודך', אצלו, לעומת זאת, זה עדיין בגבול הסטנדרט הנורמלי, ממנו נדרש להתאמץ יותר, בשביל לממש את ה'בכל מאודך', כי לכל אחד ישנו את ה'מאודך' שלו.

ואכן ראינו ושמענו, שכל אחד מהחסידים התחבר לסוג אחר של משפיע, לפי הלך תכונות נפשו, וכמאמר המשנה באבות 'עשה לך רב', אתה בעצמך תבחר לך את הרב והמשפיע, שיכוין את דרכך לפי הילוך רוחך, 'שיודע להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד'.

מהיכן נובעת החשיבה הזאת? הסיבה לכך היא, כי 'חב"ד מאנ"ט פנימיות', עליך לעבוד את ה' עם כוחות הנפש הפנימיים שלך, עם השכל והרגש, לא רק עם ה'לבושים' של הנפש, שהם הדיבור והמעשה, הם הלא 'לבושים' בלבד, הם דברים חיצוניים ביחס למהותו של האדם. והא ראייה לכך, שהרי ביכולת האדם לדבר ולעשות, ואפילו לחשוב, גם על דברים שאינו מסכים עימם.

מאידיך, להבין ולהרגיש לא יתכן, רק דברים ש'אתה בעצמך' הבנת והרגשת. בשביל להגיע לכך, נדרש שהעבודה תהיה 'שלך' ובפנימיותך, ובסוג עבודה כזו אין אפשרות לחקות את הזולת, 'והיא לא תצלח'.

חיבה יתירה נודעת ל'עובדים'

עם כל זאת, ולמרות כל האמור, חיבה יתירה נודעה מאת רבותינו נשיאינו

אל ה'עובדים' דווקא, אלו שעסקו יותר בעבודת התפילה ובתיקון המידות. היות ושימת הדגש מבחינתם, היתה על עבודת הלב, שהיא קרובה בטבעה יותר אל המעשה, והלא זה כל האדם, 'היום לעשותם' כתיב.

אצל ה'עובד' באה כל ההשכלה העמוקה של החסידות לידי ביטוי בהרגש הלב, אשר ממנו, בעיקר, מושפע האדם בחיי היום יום. ענין זה בא לידי ביטוי, באמרתו הנוקבת של ר' מנדל פוטרפס, ש'גרם של 'עבודה' שוקלת יותר מטון של השכלה'.

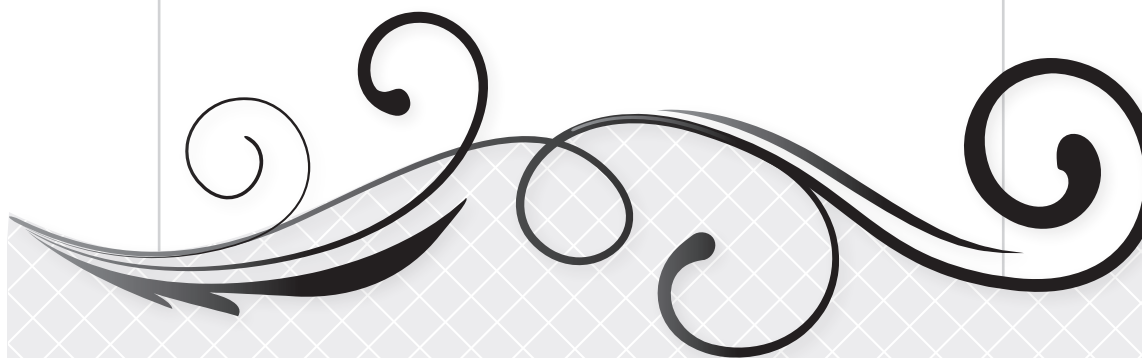
וכך כותב הרבי הרי"צ בליקוטי דיבורים (ליקוט כו עמ' 677) בשם אביו כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע: "בוודאי שצריכים ללמוד חסידות ולהתעמק בהבנת החסידות, אך עיקר ושורש הכל הוא עבודת התפילה, תפילה לבבית בלב נשבר ואמירת תהלים, העולה למעלה מעלה ומעוררת רחמי שמים בישועה בגשמיות וברוחניות.

עבודת הלב תפסה תמיד את המקום הגדול ביותר אצל חסידים. עבודת המוח היא הכנה בלבד לעבודת הלב, שכן 'מוח שליט על הלב בתולדתו', אך העבודה העיקרית היא עבודת הלב. כך היה הסדר הפנימי אצל חסידים שהתוועדו, וההתוועדות החסידית השתקפה בעבודת התפילה ובתיקון המדות".

בסקירה שלפנינו על הערים נעוויל וקרמנצ'וג, שהם היו מהערים המרכזיות, בהם התקיים ריכוז גדול של חסידי חב"ד, נוכל להתרשם ולהתחקות, ולו במעט, אחר דמויות הוד של חסידים שלמדו, השכילו, עבדו את ה' והתפללו, והפנימו באורח חייהם, את דרישותיה ושאיופותיה של חסידות חב"ד.

הם היו נרות להאיר, לדורות הבאים אחריהם, להיכן חסיד אמור לשאוף.

העיירה נעזויל

העיירה נעוויל

נעוויל העיירה, קשורה בקשר אמיץ עם תולדותיה של חסידות חב"ד. די בהזכרת השם 'נעוויל' בכדי לעורר בקרבנו של חסיד מהדור הקודם, געגועים עזים לימים וזמנים, שחיו בהם חיים חסידיים, בעלי לחלוחית וקורטוב של אמת. 'נעוויל' מייצגת נאמנה את ההווי הקדום של חסידים 'בשם העצם' ולא רק 'בשם התואר'. גם בפי רבותינו נשיאנו נתייחד שמה של 'נעוויל' כעיר חסידית ברום המעלה.

מייסדה הגדול

יתכן, כי יחוסה של העיירה בא לה בזכות מייסדה הגדול כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, אשר הועידה למגורי החסידים בפלך ויטבסק שבבלרוסיה. כידוע, שאיפתו של אדמוה"ז היתה, שיתגוררו החסידים בעיירות קטנות, הרחק משאון הכרכים והעיסוק במסחר, ויתפרנסו שם מחקלאות ויגיע כפיים, כדי שיוכלו להיות פנויים יותר לעסוק בעבודת ה'. העירה נעוויל היתה אחת מאותן עיירות שיסד אדמו"ר הזקן וחותרו היה טבוע בהיתה.

בהקשר ליחוסה של העיירה מסופר, כי כאשר הובל אדמו"ר הזקן לפטרבורג, ביקש הרבי בחצות יום שישי לעצור את העגלה ולשבות במקום סמוך. השומרים סירבו לבקשתו, ואז תכפו התקלות בזו אחר זו, הסוסים מתו, היצול נשבר ונסיונות התיקון עלו בתוהו, הבינו השומרים כי לא מקרה הוא וידו של איש האלוקים בדבר, חנו בצד הדרך ושבתו שם את השבת. היה זה לצד העיירה נעוויל, וזקני העיירה ידעו להצביע גם שנים לאחר מכן, על העץ, שלצידו שבת אדמו"ר הזקן באותה 'שבת בראשית'.

בהקשר לכך, מעניינת עדותו של החסיד המשפיע ר' מיכאל בלינער (אודותיו יסופר בהרחבה להלן) שסיפר, כי הוא בעצמו הלך לראות את המקום האמור, ובכל הדרך משני הצדדים עמדו עצים ישנים ושבורים, ואילו במקום ההוא, עליו הצביעו החסידים הזקנים, כמקום שבו שבת אדמו"ר הזקן, עמד שם אילן יפה, בעל ענפים רבים. הרבי הריי"צ מציין דבר פלא¹, כי כשהיה החסיד ר' מיכאל מספר על כך, היה לו חיות והיה בהתעוררות של יראת שמים, מראיית האילן, יותר מאשר מתעוררים כעת מלימוד ענין של עבודת ה'.

'הללוהו בנעוויל...'

בנעוויל באה לידי ביטוי מיוחד תביעתה של החסידות, לשים את הדגש על תחום ה'עבודה' שבחסידות, כפי שממחיש זאת כ"ק הרבי הריי"ץ באמרתו, כי כל 'השכלה' שאינה מביאה בעקבותיה 'עבודה', הוכחה היא כי אינה 'השכלה' אמיתית.

בנעוויל פכו חיים חסידיים תוססים, בעיקר בזכות החסידים בעלי ה'עבודה'. על כך ידועה אמרתו של כ"ק אדמו"ר הריי"צ: 'את העיר נעוויל עשו לעיר חסידית, המלמדים, לא הרבנים והשוחטים'.

עוד בימים קדומים, באחת ההזדמנויות, כשבאו לליובאוויטש קבוצה גדולה של אברכים חסידיים מנעוויל, ששקדו על תלמודם והאריכו בתפילה, התבטא אז כ"ק אדמו"ר האמצעי² במליצה רבת משמעות: 'הללוהו בנבל - הללוהו בנעוויל', כי הלא, עבודת התפילה, המודגשת כל כך בתורת החסידות, מצאה את מקומה המיוחד, בין כותלי בתי המדרש החסידיים של נעוויל.

המשפיע הרה"ח ר' פרץ מוצ'קין

כשרוצים אנו לבחון עד היכן הגיעו הדברים, נמצא לכך ביטוי, באמרתו הנוקבת של כ"ק הרבי הרש"ב נ"ע, כי "יקר לי קצב מנעוויל יותר מאשר משכיל מקרמנצ'וג", (העיררה המפורסמת, בעיקר בזכות שמם של החסידים בעלי הדיעה הרחבה בדא"ח) [באמרנו 'משכיל' אין כמובן כל קשר לשימוש הנפוץ במילה, כתיאור לאנשי תנועת 'ההשכלה', כאן המשמעות הפוכה לגמרי,

'משכיל' בעגה החבדי"ת ובמובנו החסידי, הוא חסיד ירא שמים ופנימי, המצטיין בעיקר בהבנה והעמקה בתורת החסידות].

ולא שחסרו בנעוול ברי דיעה, אלא, הדגש בקרב החסידים היה בעיקר על העבודה ו'הבכך' של החסידות, שהם הלוא עיקר המכוון. מסתבר לומר, כי מכך נגזרת גם חביבותם המיוחדת, של רבותינו נשיאינו, לעיירה חסידית זו.

'א' נעוולער'

קווים לאופיה היחודי של נעוול, משרטט הסופר החסידי ר' יהושע (היישקע) דוברבסקי ז"ל באומנות רבה. בספר תולדות חייו של החסיד המשפיע ר' פרץ מוצ'קין³, אשר היה גם הוא יליד העיירה, מתאר ר' 'היישקע' בציוריות עשירה את אופיה היחודי של נעוול, נצטט ברשותכם מספר קטעים משם, אשר יחכימו אותנו בהבנת סגנונה של העיירה:

'על יליד נעוול - 'א'נעוולער' - היה טבוע תמיד חותם מובהק, היה ניתן להכיר בו כי 'נעוולער' הוא, שפה של נעוולער, טיפוס נעוולער, ועוד ועוד. הברית התיכון של נעוול הברית בבני העיירה מן הקצה אל הקצה'.

'אך יהודי מנעוול היה ניתן להכיר לא רק לפי לשונו, 'מידת נעוול' פשטה לה בכל שיעור קומתו של בן המקום, בתכונות הנפש שלו, במזג רוחו ובאופיו המיוחד, והדבר השפיע על כל סדר החיים היהודי-רוחני.

נעוול היתה עיירה חסידית, והיא התייחדה איפוא גם כקהילה חסידית חבדי"ת. והא ראייה: נעוול הייתה העיירה היחידה שזכתה לאותו שבח קצר וברור שנשמע מפיו של אחד מנשיאי חב"ד: 'הללוהו בנבל' - הללוהו בנעוול!

יתכן והיה זה גם משום התקשרותם העצומה של בני נעוול אל הרביים, ומהמעלות שנקנו בנעוול, בקווים כלליים על כל פנים. לכל לראש: יהודי נעוול השתייכו ל'זרם השמח' בחסידות

בהתוועדות הרבי, נראה ר' פרץ מוצ'קין מאחור

- 'צו דער פריילעכער חסידארניע'. יהודי מנעווול היה תמיד במצב רוח מרומם, חיבב מאוד התוועדות חסידית ובפרט בנקודתה התיכונה 'אמירת לחיים', או בלשון נעוויל 'אריינגיסן א כויסע' [להריק פנימה כוסית]...

ליהודי נעווול, אף שכאמור היו מלאי שמחת חיים, ובחלקם אף ממש 'פלפלים', היתה, איך לומר, מין נאיביות חסידית, תמימות ופשטות, לצד יראת שמים ורצינות פנימית. בעיקר בלט הדבר אצל... הקצבים. ולא לחינם בחר הרבי את ה'קצב מנעווול' כדוגמא אפילו ביחס ל'משכיל'.

'הכרתי כמה מקצבי נעווול' מספר ר' יהושע, 'וכדאי לציין את אחד מהם', זכורה לי דמותו, עומד ומתפלל בלחש ובביטול, באותו מנין, בו אני הקטן התפללתי. אלא, שמפעם לפעם היה מגיח מתפילתו החרישית, ומבקש מהחזן לא למהר בתפילתו. 'אצל יהודים פשוטים כמוני', נהג לומר, 'המילים לא יוצאות כל כך מהר'...

כך נראו קצבי נעווול, אשר מעל ומעבר לכל מעלה ושלימות, ראית עליהם את אותו חוש של ביטול חסידי והתמסרות והתקשרות לרבי. ביטול חסידי, שהכריע את הכף מול כל 'משכיל' ובר דעת'.

עד כאן, זוהי רק טעימה, מתוך ציורו העשיר של ר' היישקע דוברבסקי בספר האמור, אודות בני העיירה נעווול.

האריות שבחבורה

רבים מגדולי החסידים בדברי ימי ליובאוויטש, היו ילידי נעוויל או תושביה.

הגה"ח ר' פרץ מוצ'קין עם ידידו ר' ניסן נמנוב, בשמחה משפחתית של אחד החסידים במונטריאל

המשפיע הגה"ח ר' יחזקאל (חאטשע) פייגין הי"ד (משמאל) בשבע ברכות לחתן הגה"ח ר' מרדכי מענטליק, סיון תר"צ, עוד בתמונה (השני מהצד השמאלי) ראש הישיבה באטבוצק הגה"ח ר' יהודה עבכר

ניתן לומר כי חלק ניכר מהאריות שבחבורה צמחו בין כותלי בתי מדרשיה. ביניהם, מוצאים אנו עוד מחסידי אדמו"ר האמצעי, כמו הגה"ח ר' פרץ חן אבי שושלת חן המעטירה, אשר כיהן כרב העיירה במשך תקופה. והגה"ח ר' גרשון בער מפאהר הידוע בכינויו 'גרשון בער הגדול'.

גם בדורות הבאים נמנו בה רבים מגדולי וגאוני החסידים, ביניהם, המשפיע בליובאוויטש ר' מיכאל בלינער הידוע בכינויו 'מיכאל דער אלטער', המשפיע הנודע ר' זלמן משה היצחקי, ר' מאיר שמחה חן הי"ד, ר' ישראל נעוולער, ועוד ועוד מגדולי החסידים, מסלתה ושמנה של חסידות חב"ד, אשר פיארו והעשירו את העיירה בדמותם החסידית.

ברבנות העיירה שימשו תמיד רבנים מחסידי חב"ד. רבה הראשון היה הרב שמואל זלמן יחיסון, אחריו שימש הרב זלמן ניימרק, אשר אדמו"ר הרש"ב פעל לבחירתו כרב.

הרב ניימרק נודע מאז במסירות נפשו למען הרבי המהר"ש, היה זה קודם לכן, כאשר כיהן כרב העיר סטרדוב, אשר בעטיה כונתה העלילה הנודעת 'עלילת סטרדוב', במהלך העלילה שהה הרב ניימרק בכלא הרוסי מספר שנים. החוקרים ניסו לחלץ מפיו הודעה, כי הרבי מהר"ש קשור לתמיכה בפעילות בלתי חוקית, אולם הוא לא נשבר ולא סיפק בידיהם עילה לאסור את הרבי.

הרב ניימרק היה איש מורם מעם, ובישיבתו ככלא הרשים את סוהריו בדמותו הקורנת, ובמיוחד מכך, שעסק במשך כל שעות היום בתורה ועבודה, דמותו עשתה רושם עז על חבר המושבעים והשפיעה על זיכוי המוחלט לאחר מכן.

אפיזודה המלמדת על התיחסותו לעניני העולם הזה, היא, שכאשר השתחרר מהמאסר התבטא, כי שנים אלו היו השנים האיכותיות בחייו, בהיותו פנוי להגות בתורה כאוות נפשו.

לאחר שחרורו נאלץ לעזוב את סטרדוב, בהמלצת הרבי הרש"ב עבר לכהן כרבה של נעויל. הרב ניימרק לא האריך ימים ברבנות נעויל ולאחר כחמש שנים נסתלק לבית עולמו. אחריו עלה לשבת על כסא הרבנות בנעויל, בנו הרב יוסף יחזקאל, עליו סופר, כי היה בקי על פה בכל ששה סדרי משנה והיה חוזר עליהם תדיר.

ישיבת תומכי תמימים בנעוויל

בשנת תרס"א הוקם בעיר, סניף של ישיבת תומכי תמימים מליובאוויטש. לשם כך נשלחה קבוצה בת עשרים תלמידים מובחרים, עליהם שימש כמשפיע הרה"ח ר' לייב ציטעס תושב נעוויל, אשר שימש קודם לכן כמשפיע בתו"ת בליובאוויטש.

ר' לייב זה, ידוע היה כאחד העובדים המיוחדים בנעוויל, עסק שעות רבות בלימוד דא"ח והאריך בתפילתו, גם אהבתו ומסירותו לתלמידי הישיבה, היתה מופלאה ביותר.

כאשר הגיעו התלמידים, שררה התרגשות רבה בעיירה, על זכייתם שהישיבה עוברת לשכון בעיירתם. כל התושבים יצאו לקראתם וקיבלו אותם בכבוד גדול. תושבי העיירה, אף העמידו לרשותם אכסניות למגורים. ובחורים מבני המקום, אשר עמדו בתנאי הקבלה הקפדניים של הישיבה, זכו להצטרף אליה.

הגה"ח ר' יהודה עבער (אבר)

בימיה הטובים של הישיבה למדו בה כשמונים תמימים, והיא שימשה בתור 'ליובאוויטש' בזעיר אנפין. לאחר זמן, בשנת תרפ"א, כאשר השלטון הקומוניסטי סגר את הישיבה בליובאוויטש, הובא לשמש בנעוויל כראש הישיבה, הגה"ח ר' יהודה הבר (עבער). עיקר עבודתו היתה עם כעשרים התלמידים הצעירים, אשר הועברו לשם מליובאוויטש מפאת רדיפת השלטון הקומוניסטי.

שיעוריו של הרב עבער נודעו בעמקותם הגדולה. הוא היה מסביר את הפשט ברש"י, באופן שכל קושיות התוספות יושבו מאליהם. נוהג נוסף, המלמד על דרך לימודו היחודי היה, כעין 'שיעור כללי' שהיה מוסר בתחילת ה'זמן', בו הניח יסודות, שעל פיהם ביאר במהלך ה'זמן' את רוב הסוגיות במסכתא. בנוסף לכך, ידוע היה כבעל חוש מיוחד בנגינה, היה מדקדק ביותר בתווי הנגינים ואף הלחין בעצמו מספר ניגונים. על פי הוראת הרבי הריי"ץ לימד ניגונים לתלמידים, שהיו בעלי חוש בנגינה, שיעורים אלו היו חביבים על הבחורים, שזכו לשמוע בהם

אודות סיפורו ונשמתו של כל ניגון.

כמקובל בישיבת תו"ת, נפתחה באותו זמן מחלקה נוספת, עבור בחורים בוגרים יותר, שהיתה תחת ניהולו של הגאון ר' פסח פריידקין. קבוצה זו כונתה, כידוע, קבוצת ה'פארזיך', דהיינו, אלו הלומדים בכוחות עצמם.

כימי הזוהר של ליובאוויטש

בחורף שנת תרפ"ז, עם התגברות הרדיפות נגד ישיבת תומכי תמימים בעיר חרקוב, הורה הרבי הרי"צ להעביר לנעוויל גם את המחלקה הגבוהה יותר, שנקראה בשם 'תלמידי האולם' [הזאל] ששכנה עד אז בחרקוב. עימם עברו גם המשגיח ר' שניאור זלמן אלפרוביץ, המשפיע הנודע ר' ניסן נמנוב, כאשר כל הישיבה עומדת תחת ניהולו המסור של ר' יחזקאל (חאטשע) פייגין. במכתב הנושא את התאריך כ"ח שבט תרפ"ז, מספר ר' 'חאטשע' לידידו ר' חיים דוב לערמאן, על המעבר לנעוויל והטירחה הגדולה שהיתה כרוכה בכך, 'הייתי מטולטל בחורף זה מההעתקה הגדולה לנעוויל'.

בתקופה זו פרחו ושגשגה הישיבה מאוד, מיקומה בעיר החסידית הרוויה במסירות נפש ולהט חסידי בלתי מתפשר, כאשר לצד זאת נמצאים בה גדולי וטובי המשפיעים, פארי גידולי הדור הראשון של 'תומכי תמימים', אשר עמדו בראשה, כל אלו תרמו לכך, שהישיבה עמדה בשיא תפארתה, והלימודים התנהלו בה ככימי הזוהר בליובאוויטש.

עדות לשגשוגה בשנים אלו, מוצאים אנו באגרת ששלח השד"ר החסידי המסור ר' בן-ציון שם טוב לידידיו, בו מציין בין היתר כי, 'כי מספר התלמידים ת"ל מתרבה ומתגדל בכמותו ובאיכותו'.

הגה"ח ר' שמריהו שוונקין

את שגשוגה של הישיבה ניתן לזקוף לזכותם של תושבי נעוויל, שראו זכות לעצמם לתמוך בישיבה, כפי שמתאר הרב שמריהו שוונקין ז"ל רבה של באטום, ברשימותיו⁴:

'אנשי נעוויל, הגברים והנשים הרגישו עצמם

מאושרים על כי ישיבת "תומכי תמימים" קנתה לה יתד בעירם. הם ראו בעצמם לזכות ולאשר כי זכו להיות אכסניה של תורה. אמנם, בליבם פנימה ידעו היטב, כי מצב זה לא יימשך לאורך ימים, "וביום פקדי - ופקדתי", שלם ישלמו בדמים מרובים עבור "חטא" זה, לשמש כאכסניה של תורה ברוסיה הבולשביקית, אך איש מהם לא ניסה להרהר ולהתעמק לקראת העתיד. מאושרים היו, כי בינתיים לומדים והוגים בתורה בריש גלי, ובימי שבת-קודש למדו חסידות בכל פינות העיר'.

יש לדעת כי המדובר הוא ברוסיה הסובייטית, ומיד עם פתיחת כיתה כזו, היו מלשינים על כך בפני השלטונות, הגבאים הללו היו נקראים לחקירה דחופה ומקיפה אצל שלטונות הק.ג.ב. - מי מנהל את הישיבה, זהותם של ראשי הישיבה, המשיגים, והדבר היה כרוך בסכנת חיים ממש.

אך לא כן בנעוויל. כאן לא היו מתחשבים בכל זה כלל ועיקר. לא היתה שום הגבלה במספר התלמידים, הלימודים התקיימו בריש גלי, כבימים הטובים ההם, מאז ומקדם'.

פעילות עניפה

בהמשך לפעילות העניפה האמורה, הקים הרבי הריי"ץ בשנת תרפ"ה בעיירה נעוויל 'בית מדרש לרבנים', שמטרתו היתה, לספח אליו בחורים ואברכים, הראויים להיות רבנים או מורי צדק ושובי"ם, בראש הישיבה עמד הגה"ח ר' שמואל לויטין, אשר ניהל אותה ביד רמה ובהצלחה רבה.

באותם שנים קשות, כאשר אנשי ה'יבסקציה' רדפו עד חורמה, את שומרי התורה ברחבי 'ברית המועצות', שימשו אברכים ותמימים אלו כרוח גבית, אשר תיחזקה קהילות רבות שכמעט ונחרבו על ידי הקומוניסטים. הבחורים שהוסמכו לרבנות, נשלחו לסייע ולשמור על גחלת היהדות ברחבי ברית המועצות. מהם שימשו כרבנים, מלמדים, שוחטים, מוהלים ושאר כלי קודש.

הבאנן לעיל בקשר לישיבה, קטע מתוך רשימתו של הרב ששונקין, אולם מרתק במיוחד לקרוא את רשימתו המאלפת של הרב, אשר מספר בספרו 'זכרונותי' על התרשמותו מקרוב מכל ההווי בעיירה נעוויל באותם ימים טרופים. היה זה כאשר הגיע לראשונה לבקר בה, בכדי לרשום את בנו משה לישיבת 'תומכי תמימים'

אשר בעיירה. וכך פותח הוא במילים המדברות בעד עצמן:

'קסם מיוחד היה לו לשם הזה, וחוט של חן נמשך היה על עיר זו ששמה נעוול. לא בכדי המשילו החסידים על העיר את הפסוק "הללוהו בנ-ב-ל", כי על כן היתה נעוול עיר חבדי"ת-חסידית במלוא מובן המילה. עיר בה - גם הקצבים שלה היו חסידים, תורת החסידות ודרכיה, חדרו עמוק לליבם של אנשי נעוול, אנשים נשים וטף, מקטן עד גדול.

כאשר אחד התמימים זך הרעיון, הרה"ח ר' רפאל הי"ד - אשר נשרף על קידוש השם ע"י הנאצים ימ"ש, הגיע לעיר זו לכהן בה כרב, התאוננו עליו הקצבים בפני הרבי כי מיקל הוא בשאלות. בא וראה, כמה היו רבני עיר סובלים מבעלי האיטליזים. בנוהג של קצבים, אשר עומדים בתוקף על הרב אשר יקל להם. ובנעוול? כאן קרה ההיפך. רבינו היה צריך להרגיעם, כי אין ר' רפאל מיקל בשאלות, אלא נוהג הוא לפי השכל הישר שלו, וכי אפשר לסמוך עליו בשתי ידיים בלי פקפוק...

הנה כי כן, זאת היתה העיר נעוול, כאלה היו פני קצביה ובעלי איטליזיה. עיר זו היתה מתאימה ביותר עבור ישיבה, מאחר שבאף מקום אחר, לא היו יכולים להתאסף מספר תלמידים גדול שכזה. היה קושי גדול לפעול אצל גבאי בתי הכנסת בערים שונות, אשר יאפשרו ללמוד אצלם, מאחר שהדבר כרוך היה במסירות נפש מצידם'...

'כבגן עדן העליון'...

הרב ששונקין מציין יתרון נוסף להמצאותה של הישיבה בעיירה: 'מעלה נוספת היתה לה לנעוול, אשר לא היתה רחוקה מדי מללניגרד - מקום מושבו של כ"ק רבינו - אלא מרחק נסיעת לילה אחד. הישיבה יכלה, אیפה, להתנהג תחת פיקוחו הישיר של רבינו, ואין לתאר כמה חשוב היה הדבר באותם הימים האפלים. מנהלי הישיבה, המשפיעים והמשגיחים היו מבקרים לעיתים תכופות אצל רבינו, ומסרו לו דו"ח מכל המתרחש בה, והוא היה נוסך בהם אומץ ועוז, אשר לא יפחדו מכל מונע ומעכב וינהלו ברמה ישיבה קדושה זו'.

עוד מספר הרב ששונקין על חג הפסח אשר עשה בעיירה, ולדבריו הרגיש שם כ'בגן עדן העליון': 'לחג הפסח נסעתי לנעוול. מצאתי שם את הישיבה בתפארתה,

הבחורים למדו בריש גלי וגם בית המדרש לרבנים פעל כהלכה. רבים מהם היו ידידי ומכריי, ושמחנו במאוד האחד לקראת רעהו.

לחג הפסח הגיע גם רבי יצחק מתמיד. הוא לא רצה להיות במקום זר כלשהו, רק בביתו-הוא, למען יוכל להתנהג לפי כל ההידורים שלו. את סדרי ליל הפסח ערכתי יחד אתו. גם שני בני למדו אז בנעוויל. חג הפסח עבר עלי, יחד עם רבי יצחק באוירה נעלית ומרוממת. ואם בחרקוב הרגשתי כבגן-עדן התחתון - הרי בנעוויל, שם שהיתי במשך תקופת חג הפסח, הרגשתי עצמי כאילו הייתי בגן-עדן העליון!

‘נעוויל החסידית ברוסיה הסובייטית’

עדות נוספת, אותנטית לא פחות מקודמתה, מצאנו במאמר שפירסם בזמנו הרב זוין לרגל י"ב תמוז. ברשימה זו הוא מתייחס לתופעה המופלאה שהיתה באותם ימים, כפי שהוא מכנה אותה, ‘נעוויל החסידית שברוסיה הסובייטית’. תיאורו המיוחד ושפתו הציורית מדברים בעד עצמם:

...‘ביחוד היתה משמשת העיר נעוויל מרכז של הרשת הרחבה של ישיבות “תומכי תמימים” שהסתעפו ממנה. נעוויל זו היתה שוכנת כערער בערבה. מסביב לה נתפוצצו הררי עד ושחו גבעות עולם, עולמות חרבו ועולמות נבנו, הערכין נשתנו וגדרי עולם נפרצו - ונעוויל לא רצתה לדעת מכל אלה. טרודה היא נעוויל ואין לה פנאי להתעסק ב’דברים של מה בכך’ כאלה. נעוויל עסוקה בד’ אמות של הלכה.

צפרים חדשות וזמירות חדשות שולטות במדינה, התורה הולכת ומשתכחת מישראל, ו’תורות’ חדשות עם אידיאלים חדשים באים ויורשים את מקומה, אין גדיים ואין תיישים ואין כלום - ועד נעוויל לא הגיעו כל אלה. נעוויל הולכת לה בדרך הכבושה משכבר הימים, ומבטלת היא כעפרא דארעא את כל ה’חדשות’ הללו, שאינן כדאיות לבטל בשבילן אפילו אות אחת מן התורה.

גזירות ואיסורין וחומרות ודינין-תקיפין, מתחדשים ובאים על לימוד התורה עם תשב”ר ועם קטנים שלא הגיעו לפרקם, ויש אשר באף ובחימה ובקצף גדול חוגרים ה’בסקים’ את מתניהם ומקליהם

בידיהם, לדכא ולשבר ולמגר את כל אלה המעזיזים להתעסק בתורה - ונעוויל אינה שמה לב לא להגזירות ולא להגזורים, לא להאיסורים ולא להאוסרים. "שטויות", וכי בשביל ה'שקצים' הללו יחדלו יהודים מללמוד תורה? אינהו בדידהו ואנן בדידן. השקצים הקונדסים יתעסקו להם בהבלים שלהם ונעוויל תתעסק בתורה.

לא יאומן כי יוספר - והעובדא עובדא: כשאתה בא לנעוויל, אתה שוכח לרגע כי ברוסיה הסובייטית אתה נמצא. הקול קול יעקב, קול התורה של תינוקות של בית רבן ושל תלמידי ישיבות ושל אברכים מועמדים לרבנות, הולך ונשמע מסוף נעוויל ועד סופו, בבתי-הכנסיות, ברחובות ובבתים.

הרב זווין מוסיף ומציין בדבריו עובדה מפליאה, המלמדת על אופיה ומהותה של נעוויל:

הגה"ח הרב זוין

... 'עירה בינונית, פחות מאלף משפחות, וחמשה עשר 'חדרים' של תשב"ר לה. לא 'חדרים' להוראת-שעות, ולא 'חדרים' ללימודי התחלת צפצוף אלפ"א בית"א, בשביל להכנס אח"כ לביה"ס הכללי, על מנת להיפטר לעולם מלימודי 'הדת', ואף לא חדרים של קבוצות בני שלשה, שלשה תלמידים כדי לצאת ידי חובה, אלא חדרים ממש, חדרים שהתלמידים מתחנכים שם כל היום כולו, חדרים שתלמידיהם עוברים מאלפא ביתא למקרא עברית, משם ללימודי התורה הקדושה ומשם למשנה ותלמוד, חדרים בני עשר, שנים עשר וחמשה עשר תלמידים'... הפלא ופלא.

בשנת תרפ"ט לאחר שראשי ה'יבסקציה' עלו על מקורות הפעילות העניפה, הידקו את פיקוחם והצרו את צעדיהם של תלמידי הישיבה ובית המדרש לרבנים, את ר' שמואל לויטין אסרו הרשעים והגלו אותו למחנה ריכוז, צעדים קשים אלו הלכו ותכפו, עד אשר סגרו על מסגר ובריה את הישיבה ובית המדרש. בלית ברירה התפזרו הבחורים ברובם, לישיבות תומכי תמימים מחתריות,

אשר התקיימו בערים שונות ברחבי רוסיה. גם בנעוויל נשארה קבוצה כזו בתנאי מחתרת, אשר שרדה עד שנת תרצ"ט. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה נסגרה הישיבה סופית, אך רוחה ונשמתה פועמות בישיבות 'תומכי תמימים' עד היום הזה.

'יהללך זר'

מעניין לקבל היבט על תקופה זו גם מתוך רשימותיו של כותב זר שלא נמנה על עדת החסידים. נצטט כמה קטעים מאלפים מתוך רשימתו:

בשנת תרפ"ב באו צעירים ממקומות שונים, לפי הוראות הרבי, והתחילו ללמוד תורה בבית כנסת יונגר, הגדול בעיר. מיד אסרום הבולשביקים ושחררום רק בתקופת הנאפ. המאסרים האלה לא רפו את ידי החרדים ונהפוך הדבר, כי הגבירו את מרצם. מהרבי נתקבל מכתב 'ליבנו אומר לנו כי נבל מקום תורה', והנאמנים לרבי פתחו 'ישיבה קטנה' לבני 13-16 בבית המדרש הגדול, בהנהלת ר' רפאל כהן...

הישיבה הגדולה מלובביץ, עמדה בסכנת סגירה, ולכן הועבר חלק ממנה בתרפ"ד או תרפ"ה לנבל. ובבית המדרש הקטן למדו בני 16-20 בהנהלת הרב ר' יחזקאל נכד ר' גרשון בר המשפיע [כנראה הכוונה לר' חאטשע פייגין]. ר' ישעיה 'אופה הכעכים' היה הגבאי ומנהל המשק. למדו שם כשמונים איש בקביעות. עזרו על ידם במסירות רבה ר' מאיר שמחה חן, ר' זלמן שניאורסון, ר' יהודה אבר [הבר] ואחרים.

ממשיך הכותב בהתפעלות:

כל הפעולה הזאת נעשתה בגלוי וביד רמה, בין היבסקים השתרר רושם שלרבי יש, כנראה, רשיון מגבוה מבלי שהודיעו לאנשי המקום, וחששו להפריע...

כל יהודי, חרד כחפשי, שבא לנבל היה מרגיש באוירה היהודית בה, והיתה בעיניו כנאות מדבר בישימון השנאה והרדיפות בכל

הגה"ח ר' יחזקאל (חאטשע) פייגין

רחבי רוסיה. פעם ביקר בה הרב מנובוזיבקוב וכה התרשם עד שאמר:
'כאילו שבתי לימי עלומי, כה חיתה נפשי בי'.

בינתיים התחילה ליהדק צבת הסטליניזם, בתחילת תרפ"ט בא לנבל
קומוניסט יהודי צעיר כבן 22 עם פקודה לסגור את כל הישיבות, ובי"ד
כסליו תרפ"ט סגרון. שוטרים בלזית יבסקים החרימו את בתי הכנסת
ואסרו את הפעילים, ר' שמואל לזיטין נאסר לחמש שנים, וללומדים
ניתנה פקודה להתפזר. הרדיפות נעשו בחימה ובאף... העיתון
הקומוניסטי 'וליקיה לוקי' כתב אז: 'נבל חדלה להיות שניאורסונית
ונעשתה לסוביטית'. עד כאן הציטוט מתוך המאמר, שהתפרסם באחד
הבטאונים היהודיים באותם ימים קשים, בהימוט מוסדי עולם.

ואנו נחרה ונאמר לעומת העיתון הקומוניסטי. היבסקים
והקומוניסטים חדלו מלהיות, זכרם ומורשתם נכחדו לגמרי, ואילו
השניאורסונים עדיין חיים וקיימים, וכך ישארו קיימים לעד.

חסידים אנחנו, במה!?

נחזור לימי הזוהר של העיירה. החסידים בנעוול היו כמובן מתוועדים מזמן
לזמן. על אופי וסגנון ההתוועדויות ניתן ללמוד מסיפורו של המשפיע ר' מנדל
פטרפס⁵, אשר היה אף הוא מפארי גידוליה של העיירה, באחת ההזדמנויות
סיפר על התוועדות שחקוקה בזכרונו מימי נעוול...

'בעיירה נעוול נהגו המלמדים להתוועד בכל ליל-שישי עם המשפיע ר'
גרשון-בער. ארע פעם, ור' גרשון-בער, שהיה שד"ר, נסע מהעיר ולא היה מי
שיתוועד. ישבו החסידים, אמרו לחיים, ניגנו ניגון ועוד ניגון, ואיש לא פצה
את פיו. כך ישבו וניגנו שעות על גבי שעות, עד שקם מישהו, עלה על השולחן
ואמר בקול גדול: "לחיים! מי אנו? חסידים! האם אנו יכולים ליטול לעצמנו את
השם חסידים! האם אנו כפי שאנו צריכים להיות, החסידים עליהם מסר הרבי
את נפשו!?"...

חסידים היו ר' הלל פאריטשער, ר' אייזיל האמילער, ר' פסח מאלסטובקער,
ר' בצלאל אזאריצ'ער. אבל אנו...

ישוב ישבו החסידים וניגנו, שרו ניגון ועוד ניגון ואיש לא פצה את פיו.

כעבור מספר שעות קם אותו חסיד, עלה בשנית על השולחן, ואמר בקול גדול: "לחיים! ומה אנו - האם אין אנו חסידים?! האם העובדה שהרבי מסר את נפשו עלינו לא הועילה מאומה? זה הרי לא יכול להיות!". אם אנו לא חסידים, לשם מה מסר אדמו"ר הזקן נ"ע את נפשו?

ישוב ישבו החסידים וניגנו, שרו ניגון ועוד ניגון, ובמשך שעות רבות היה כל אחד מכוונס בתוך עצמו ואיש לא פצה את פיו. עד אשר באשמורת הבוקר, כאשר השחר כבר החל להפציע, קם אותו חסיד, עלה בשלישית על השולחן ואמר בקול גדול: "לחיים! חסידים-אנו לא. מתנגדים-הם מלהזכיר, לבטח לא. אבל לכל-הפחות אנו רוצים להיות חסידים, ובמקום שמחשבתו של אדם, שם הוא נמצא. לחיים!"

דמויות הוד בנעוויל

בלתי אפשרי במסגרת מצומצמת זו, להקיף את כל חיי החסידים שהתגוררו בנעוויל, נסתפק רק בהצצה חטופה, אל כמה מדמויות ההוד והאריות שבחבורה, שפיארו את העיירה החסידית והעניקו מזיווהם הקורן ומהעושר הרוחני, בו חיו, ג'עלעבט און באלעבט [חיו והחיו], חיי נצח, אשר עד היום יונקים אנו מהלחלוחית החסידית, אשר הותירו אחריהם לעד.

המשפיע ר' מנדל פוטרפס ז"ל סיפר פעם על אחד החסידים שהכיר בנעוויל, מימי שהותו שם בישיבה, ר' מיכ'ל דער מלמד שמו, הלה היה חסיד נלהב של הרבי מהר"ש. הוא התגורר בנעוויל ברחוב שנקרא 'אמריקא'... ר' מיכ'ל היה מתפלל בכל בוקר בבית-הכנסת 'אין לייבקע'ס מנין, והיה צועד מהלך שני מייל מביתו לבית-הכנסת ושני מייל נוספים בחזרה לביתו.

'ביום שישי בבוקר' מספר ר' מנדל, לא התקיים 'סדר' בישיבה והחלטתי לנצל את הזמן הזה ולגשת ל'ליבקע'ס מנין כדי לפגוש בר' מיכ'ל.

'בהגיעי לשם ראיתיו עומד ומתפלל, לאחר מכן הניח תפילין דרבינו-תם, ולפתע נעלם מעיני'.

'יצאתי מבית-הכנסת ראותיו צועד במהירות לכיוון ביתו. רצתי אחריו וכשהתקרבתי אליו קרתי בשמו 'ר' מיכל'. הוא פנה לראות מי קורא לו ומיד הסתובב והחל לצעוד לכיווני (כאן נוכחתי כי הוא אכן חסיד. באם הוא היה 'מתנגד' הוא היה ממשיך לצעוד בגאווה מנופחת. הייתכן? לפנות, ועוד לצעוד,

געוואלד ר' שמואל, במה אתה מונח?!

סיפר כ"ק אדמו"ר בשם כ"ק אדמו"ר הריי"צ: בעיר פטרבורג התגורר גביר גדול ושמו שמואל מיכל טריינין. ר' שמואל מיכל זה הקפיד שבגדיו יהיו מכופתרים - כל כפתור בתוך הנקב שלו, משום שהיו לו עסקים עם שרי המלוכה ובכלל - הוא היה מסודר בטבעו, ובנוסף לכך היה בעל "מרה שחורה", כך שמכל הסיבות הקפיד על לבושו.

פעם אחת הגיע ר' מיכאל לפטרבורג, על מנת לפעול לטובתו של בחור, שהיו צריכים לשחררו מהצבא, על מנת שיוכל להמשיך ללמוד תורה. עקב קשריו עם השרים והפריצים, הלך איתו ר' שמואל מיכל לאחד הפריצים, שהיה יכול לפעול בתחום זה.

ר' מיכאל התהלך בפטרבורג עיר הבירה, כאילו הוא הולך עתה בלויבאוויטש, וכפתורי בגדיו לא היו רכוסים... כשהגיעו לרחוב הראשי, פנה אליו ר' שמואל מיכל בזהירות - מתוך פחד שמא 'ירד' עליו - ואמר: "ר' מיכאל, כיון שהולכים אנו ברחוב הראשי, ב'ניעווסקי פראספעקט', אולי היה כדאי שתרכסו את הכפתורים"...

ר' מיכאל נעץ בו את מבטו, והפטיר: "געוואלד ר' שמואל מיכל, אין וואָס איר ליגט" [אוי ר' שמואל מיכל, במה אתה מונח...].

לכיוונו של בחור צעיר?!), כשנפגשנו אמרתי לו, כי אני רוצה לשאול ממנו מספר 'כתבים'.

ר' מיכל היה כותב בעט נוצה את המאמרים והשיחות, (היה לו כתב יד דומה לר' שמואל הסופר), הוא היה נוסע לרבי לכל ראש-השנה ומעלה על-גבי הכתב

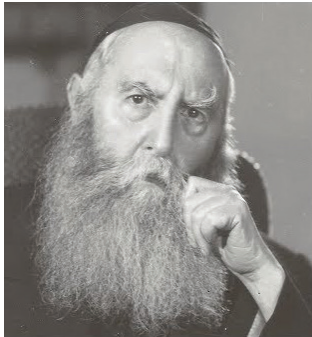
את כל המאמרים והשיחות ששמע.

ר' מיכל מילא את מבוקשי וכן סיפר לי סיפורים לרוב'.

'ר' גרשון בער הגדול'

כפי שהזכרנו כבר, אחד מהמפורסמים שבחסידי נעוויל, היה החסיד הנודע ר' גרשון בער מפאהר, שהיה נקרא בכינוי 'גרשון בער הגדול'. חסיד זה עוד היה מחסידיו של אדמו"ר האמצעי, הוא גם מופיע בזכרונותיו של הרבי הריי"ץ בהערצה רבה, כך לדוגמא באחד הכתבים².

'עוד מקטנותי ידעתי את הרה"ח ר' גרשון דוב מפאהר, זה כמה שנים שהוא דר בעיר נעוויל פלך וויטעבסק, וכארבע שנים, מקיץ תרנ"ג, הנה בכל עת בואו לליובאוויטש הנהו מקרב אותי בקירוב גדול, ומספר לי סיפורים מכ"ק אבותינו רבותינו הקדושים'.

הרבי הריי"צ

סיפורי הרה"ח ר' גרשון דוב ממשך הרבי בזיכרונותיו, 'הם מענינים אשר ראה בעצמו ושמע מפיהם הקדוש, ומפי קדשם של כ"ק הרה"צ הרה"ח ר' חיים אברהם בנו של כ"ק רבינו הזקן, הר' מנחם נחום בנו של כ"ק אדמו"ר האמצעי, וכ"ק דודי זקני הרה"צ בני כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צמח צדק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, את אשר שמע מפי זקני החסידים ואת אשר קיבל מפי מורו ומדריכו הרה"ח הצדיק ר' הלל נ"ע'.

'במשך שנים האלו וביותר משנת תרנ"ה חזר לפני כמה מאמרים אשר שמע מכ"ק אאזמו"ר הרה"ק צמח צדק וכ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

קירוב מיוחד הראה לי בזה, אשר סיפר לי גם מעניני היחידות שלו אצל כ"ק אאזמו"ר ... נבג"מ זי"ע, אשר רובם, ת"ל, רשומים אצלי בעתם ובזמנם.

אמנם בפעם הזה הרבה הרה"ח ר' גרשון דוב לקרבני ביתר שאת, ואחרי אשר הייתי אצלו על האכסניה ביום ה' העבר כשלש שעות, ויספר לי את אשר שמע מהרה"ח ר' יצחק אייזיק נ"ע מהאמיל כרשום לעיל, הנה במוצאי שבת כיבדני בבקורו שבא אלי בשעה השביעית והתעכב עד אחר שעה שניה לילה.

כשבא הרה"ח ר' גרשון דוב היה אצלי מורי הרה"ח ר' שמואל בצלאל, כעבור איזה משך זמן הלך מורי הרשב"ץ, ונשארנו לבדנו ואין איש עמנו. ויספר לי מאופן חינוכו בקצרה, כי אודות זה סיפר לי כבר, ואודות היותו בפעם הראשונה בליובאוויטש אצל כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צמח צדק'.

בהזדמנות אחרת סיפר הרבי הרי"צ על כך⁸, שאביו הרבי הרש"ב קרא לו באחת ההזדמנויות ואמר לו: "כאשר בא הרב החסיד רבי גרשון דובער, והוא אחד מזקני החסידים ומקבל פנימי מאת כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, תשתדל להרבות להיות בחברתו, להאזין היטב ולהתבונן היטב איך הוא מתפלל, תהיה אצלו באכסניתו, וגם תבקשו לבוא אליך ותטה אוזן קשבת לכל אשר יספר וידבר".

באותה עת, דיבר הרבי הרש"ב שעה ארוכה בשבחו של החסיד רבי גרשון דובער שהוא משכיל נפלא ועמקן, והפליא במעלת עבודתו ואשר בו מקוימת הברכה, 'הלוואי יתפלל כל היום כולו', שהוא כל היום כולו כמו בעבודת התפילה. וכן, הרבה הרבי לדבר בגודל מדת האמת של החסיד רבי גרשון דובער, וביאר מעלותיו הנפלאות בעבודה ובהשכלה.

תחדיר להם ש'הוא לבדו ואין זולתו'

סיפור חסידי מאלף, סופר מפי המשפיע ר' מגדל פוטרפס⁹, אודות חסיד מופלא זה.

הסיפור נקשר עם החסיד הגביר ר' מענדל גוראריה, אשר נסע פעם ברכבת לביטו אשר בקרעמנטשוג. הנסיעה היא ארוכה מאוד, במרחבים העצומים של רוסיה, אפשר לנסוע לעיתים ימים שלמים ואף שבועות, עד שהנוסע מגיע למחוז חפצו. לכן מצטיידים הנוסעים ברכבות אלו, לא רק במזון ושתייה, אלא, בגלל הקור הנורא, גם בשמיכות חמות, כדי שיוכלו לעבור את הנסיעה בשלום. השעות והימים חולפים באיטיות וכל שעה נדמית כנצח, ור' מענדל גורארי' חש עצמו

בודד, כשאנו מוצא בסביבתו אף לא יהודי אחד, שהוא יכול להחליף עמו מילה. החליט ר' מענדל לעבור בין הקרונות ולבחון את פני הנוסעים, אולי ימצא לו, סוף סוף, מישהו מאחינו בני ישראל.

עובר הוא קרון אחר קרון, כשעיניו בולשות סביב, אך אין הוא רואה שום דמות של יהודי. לפתע, צדה עינו דמות כלשהי, המכונסת לה בפינתה מתחת לשמיכה. ניכר היה, שאין השוכב בה ישן סתם, ור' מענדל הרגיש, בחושו החסידי, שכאן יוכל למצוא את אשר הוא מבקש.

ללא מחשבה שניה, עם כל ה"ברייטקייט" של חסיד, ניגש ר' מענדל והרים בבת אחת את השמיכה, שכיסתה על גופו של אותו יהודי, ומיד הושיט את ידו ל'שלום עליכם' חם וחסידי - והנה לפניו נגלים פניו של החסיד המפורסם ר' גרשון בער, הלוא הוא 'גרשון בער הגדול', תלמידו של הרה"צ ר' הלל מפאריטש נ"ע. ניכר היה, כי שעות רבות היה ר' גרשון-בער בקרון שקוע בהתבוננות עמוקה בחסידות, בלי לשים-לב כלל לכל מה שקורה סביבו, עד שבא ר' מענדל ובבת אחת עורר אותו מדבקותו, והוריד אותו לעולם המציאות העכשווית של הנסיעה ברכבת.

"יונגערמאן, יונגערמאן" - פונה אליו ר' גרשון-בער - 'מי אתה?'

'שמי מענדל גורארי' - משיב הגביר.

'ולאן אתה נוסע?' - שואל שוב ר' גרשון-בער.

'לקרעמענטשוג, לביתי' - עונה לו ר' מענדל.

"יונגערמאן, יונגערמאן" - פונה אליו שוב ר' גרשון-בער, עדיין בתנוחה של ההתבוננות וההעמקה שבה היה שרוי, וכל כולו תחת רושם ההשכלה העמוקה שבה היה שקוע - "זאלסט איינטענען און די שטוב מיט די קינדער, אז (עליך להחדיר בביתך ובילדיך, שיהיה ברור אצלם כי) הוא לבדו ואין זולתו".

ר' מיכאל 'דער אלטער'

חסיד נוסף שהיה מגידולי הפאר של נעוויל, הוא ר' מיכאל בלינער, המכונה

החסיד ר' מיכאל בלינר

ר' מיכאל דער אלטער. ר' מיכאל נולד לאביו ר' שמעון בלינער, שהיה מחסידי אדמו"ר הצמח צדק, ור' מיכאל עצמו זכה להיות מההולכים אליו רגלי.

שנים רבות שימש ר' מיכאל כמשפיע קהילת החסידים בנעויל, במקביל עבד לפרנסתו בבניית תנורים. ר' מיכאל היה גומל-חסדים-טובים. בימי הקור לא היה עולה על יצועו בשקט ובשלווה, בידעו שיש בעיירה נעוול בתים של עניים מרודים, שאין ידם משגת לקנות עצים להסקה והם רועדים

מקור, ובמיוחד בבית שבו ילדים קטנים. הוא היה מכתת רגליו להשיג עצים להסקת התנורים ונשא על שכמו את חבילות העצים לבתיהם. אם לא היה מי שיסיק את התנורים - מלאכה שארכה דקות ארוכות - היה הוא בעצמו מתעסק בהסקתם.

כעבור שנים רבות סיפר, כי גם בשנים בהם היה בונה-תנורים היה מונח אצלו שאם יום אחד לא ילמד 'לקוטי תורה' - ימות... למרות שבתקופות מסוימות, מחמת טרדות הפרנסה לא הצליח לעמוד בלימוד היומי של לקוטי תורה, מכל מקום - העיד על עצמו כי זו היתה הנחת היסוד שלו: בלי חסידות חיו אינם חיים.

ר' מיכאל היה חסיד מסור לבית הרבי. היה לו נוהג מיוחד, שביטא את אהבתו לכל הקשור לבית רבינו. בקצה נעוול היה אגם עם דגה מרובה. כל ליל שישי היה ר' מיכאל הולך לשם, כשהדייגים עסקו בדיג, בוחר את הדגים הגדולים והטובים ביותר, משלם להם כל סכום שביקשו, נושא את הדגים על כתפיו מרחק ניכר עד תחנת הרכבת, מוצא שם יהודי הנוסע לליובאוויטש ומוסר אותם לידיו, כדי שיעבירם לבית רבי לכבוד שבת קודש.

אגב - גם לעת זקנתו לא הפסיק ממנהג זה. פעם אמרו לו ידידיו: "מיכאל, למה לך להתאמץ כל-כך? אינך צעיר ומשקל הדגים גדול, מוטב שתשכור עגלון והדגים יגיעו לתחנת הרכבת מהר יותר ובלי מאמץ". ענה להם ר' מיכאל בתמיחה: 'מה?! את הדגים עבור הרבי יסחוב הסוס ולא אני?!'

מינויו למשפיע בליובאוויטש

בתחילת שנת תר"ס, אחרי חודש תשרי השביעי והמושבע בכל, הצטרפו לספסלי ישיבת תומכי תמימים אשר בליובאוויטש, הרבה תלמידים חדשים. מספר התלמידים הרב הביא את הנהלת הישיבה לחלקם לשתי כיתות - לראשונה בתולדות "תומכי תמימים" - נוצר צורך במשגיח ובמשפיע נוספים. או אז, כאשר הגיע ר' מיכאל בלינער לליובאוויטש ונכנס ליחידות, הטיל עליו הוד כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע את תפקיד המשפיע. אולם החסידים בנעוויל לא רצו לוותר עליו, ושיגרו מכתב לרבי הרש"ב, בבקשה שיואיל להשאירו בעיירתם.

על מה שאירע 'מאחורי-הקלעים' - סיפר אחד מתלמידי הישיבה בליובאוויטש, החסיד ר' אברהם (מאיר) דריזין ע"ה: 'כששמעו בנעוויל, שהרבי מבקש לקחת מהם את ר' מיכאל ולעשותו משפיע בישיבה - קדרו פניהם של כל בני נעוויל. קשה היה להם להינתק מהמשפיע האהוב והחביב, אשר הדרכתו והשפעתו על בני העיר היתה עצומה, וחיבתו לכל אחד ואחד, מזקן החסידים עד לנערים הקטנים, היתה מהמפורסמות. כל החסידים בני העירה, חתמו על מכתב בקשה לרבי, כי יואיל להשאיר אצלם את המשפיע, שמאציל עליהם מרוחו כה רבות. אך הרבי הרש"ב ענה להם, כי למרות נחיצותו בנעוויל, ייעודו כמשפיע בישיבת תומכי תמימים, נחוצה יותר'.

בתומכי תמימים מסר ר' מיכאל שיעורים בתניא, וכן התוועד עם תלמידי התמימים. בהתוועדויותיו היה מעורר על אופן לימוד החסידות, שלא יהא כקורא בעיתון, שאין הדברים נוגעים אליו, אלא, הלימוד צריך להיות מתוך שאיפה לדעת ולהבין, ולא פחות בהעמקה מאשר לימוד הנגלה, לא זאת בלבד, אלא שהלימוד יביא אותו לידי מעשה בחיים היום-יומיים, היינו, לידי הכרה בגדולת ה' ואהבתו, שמתוך כך יבוא לקיום המצוות במעשה מתוך רגש של אהבת ה', 'לכך יכולים להגיע', אמר 'רק על ידי העמקה והפנמה של לימוד החסידות'.

'חוש' באמת

באחת ההזדמנויות, כאשר הרצה כ"ק אדמו"ר הרי"צ בפני אביו, אודות אופן השפעתו של ר' מיכאל בלימוד החסידות ובהתעוררות בדרכי העבודה, אמר הרי"צ לאביו: המשפיע ר' מיכאל 'נמשך' לאמת, השכלתו ואופני הביאורים והסברים אינם כה "מבהילים", אך געגועיו והמשכותו לאמת - עושים רושם חזק

על התלמידים. הגיב על כך כ"ק אדמו"ר הרש"ב: 'האמת נמשכת אליו, כי האמת נמשכת רק למי שהוא כלי לאמת, כידוע במעלת הכלים דתיקון, שלא רק שהם מכילים את האור, אלא הם גם ממשיכים את האור'. והוסיף ואמר: 'עוד מאז שר' מיכאל היה אברך 'עושה-תנורים' - היה לו 'חוש' באמת'¹⁰.

ואכן בקשר לזמן היותו עדיין בונה תנורים, מספר הרבי הרי"צ¹¹, כי הוא שימש אז בעיקר כמלמד, ולפרנסתו עסק גם בבניית תנורים, הוא היה עוזר של בנאי אחר. גם כאשר עסקו בבניה, היו מחשבותיהם נתונות לעולם עליון יותר, פעם אחת הם בנו תנור, את הגג של התנור, והם הסיחו את דעתם, עד שהבנאי השני בנה את מיכאל פנימה בתוך התנור..., אחר כך הם היו צריכים לשבור את כל התנור, בכדי לחלץ משם את ר' מיכאל.

איש נלכב היה ר' מיכאל, נאה דרש ונאה קיים, דבריו שיצאו מן הלב נכנסו ללב התלמידים. וכך תיאר הרב נחום שמריהו ששונקין, שלמד אצלו בליובאוויטש, את עוצמת השפעתו¹²: 'אהבה עזה ועצומה אהבו התלמידים את המשפיע הזה. עונג נפשי היה בהסתכלות בפניו, אשר היו מאירות תמיד מפיקחותו וחסידותו. לכו היה רגיש מאד והיה אוהב ישראל נפלא...'

בשעה שהיה מסביר לנו את דברי הלקוטי-תורה, היה נעים לשמוע. לא פעם קרה שבא לדברי התעוררות לעבודת הלב ועיניו זולגות דמעות. לעולם לא אשכח את הרושם העז שפעל עלינו, כשלמד אתנו בחדש אלול, את המאמר "אני לדודי" הידוע של אדמו"ר הזקן המובא בליקוטי תורה. התרגשותינו והתעוררותינו היתה גדולה מאוד, כאשר הגענו לאות ב' בסופו, בו נאמר: 'כי היות טבע האדם כשכואב לו אפילו ציפורן רגלו מחמת נגף באבן, מרגיש הכאב במוחו ומצטער. אך היינו כשאבר הנגוף עודנו מחובר בו טרם נחתך. אבל כשחותכין את האבר אין המוח מרגיש את הכאב, מפני שהוא נכרת ונפרד משרשו. כן אנחנו בני ישראל מחוברים ודבקים בו יתברך, ולכן צריכין אנחנו להרגיש הכאב והפגם, שפגמנו והורדנו בגלות ניצוץ אלקותו יתברך...'. אך מה שאינו מרגיש בנפשו הכאב והפגם, היינו מפני שפגם כל כך עד שנפרד ונכרת משרשו לגמרי', וכאשר הגיע למילים אלו: 'נפרד ונכרת משרשו לגמרי', פרץ בבכי מר'...

ממשיך הרב ששונקין בזכרונותיו: 'הרבה מאוד פעלה השפעתו על שומעיו התלמידים, כי דבריו היו נלכבים מאוד ויוצאים מפיו הטהור. וכבר גזרו אמרתם

רז"ל: 'דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב'. הוא, המשפיע ר' מיכאל, הכניסנו להרבה סוגיות חמורות, והסביר אותם לנו היטב, כיד ה' הטובה עליו'.

גם כאשר לעיתים, נדרש מר' מיכאל לגלות את מומי ליבם של תלמידיו,

מדוע הוא לא התעלף...?

ר' מיכאל היה מרבה לתבוע מתלמידיו שלימוד החסידות יהיה 'אליבא דנפשיה'. בקשר לכך סיפר כ"ק אדמו"ר ז"ע בהתוועדות י' שבט תשכ"ה:

"בין הסיפורים שהגיעו מהרב ר' מרדכי הכהן פערלוב שלמד כמה שנים ב'תומכי תמימים' ליובאוויטש, יש 'ווארט' ששמע מהמשגיח שהיה מזקני החסידים בזמן ההוא, וכפי שקראוהו ר' מיכאל בלינער, או 'ר' מיכאל הזקן'.

"...אחד הדברים שר' מיכאל היה חוזר עליהם פעמים רבות, היתה התביעה שתבע מאת התלמידים, שבשעה שלומדים חסידות, צריך הדבר להיות, לא כמי שלומד או קורא מכתב כל הזולת, שקוראים מה נעשה בשמים, אלא שעליו לדעת שאכן מתכוונים לו עצמו . "

ועל זאת היה ר' מיכאל ממשיל משל: בדורות עברו היו 'ישוב'ניקים', כלומר יהודים שגרו בודדים, ולפעמים אפילו רק אחד, בתוך יישוב שלם של גויים, ורחוקים מסביבה יהודית. כתוצאה מכך שלא היו להם שם 'חדרים' ללמוד, גדלו רבים שלא ידעו אף קרוא וכתוב, למרות היותם יראי שמים. לפעמים התארגנו כמה יישוב'ניקים, לפעמים ממספר יישובים יחד, ושכרו מלמד לילדיהם. פעם הגיע מכתב לאחד היישוב'ניקים, ומאחר שלא ידע קרוא וכתוב - ביקש מהמלמד להקריא לו מה כתוב במכתב.

"כשהמלמד החל להקריא את המכתב, נודע כי תוכנו הוא שאביו של הנמען, לא עלינו, נפטר. כששמע זאת היישוב'ניק, הוא התעלף במקום. "

היה ר' מיכאל מתמיה בפני תלמידיו: את המכתב קרא המלמד, היישוב'ניק אינו יודע מה כתוב במכתב ואינו מסוגל לקוראו, אם כן, לכאורה היה צריך להתעלף מי שיכול לקרוא וקרא את המכתב, הלא הוא המלמד, ולא מי שרק שמע על כך מהזולת. למעשה התעלף היישוב'ניק ולא המלמד.

"והנמשל מובן: כשלומדים חסידות וחושבים שזה 'האבא של השני' - יכול הוא להבין כל מה שכתוב, ואף על פי כן - לא יתעלף. אבל בשעה שאפילו ישמע את הדברים מהשני, אך יידע כי הכוונה היא אליו, שזה ה'אבינו שבשמים' שלו - הוא יתעלף".

ולהביאם לידי הכרה בטעון תיקון, כל זה נעשה בנחת וברגיעה, מעולם לא רגז ולא צעק, כל דבריו נאמרו ונשמעו בנחת, וכיון שכך, לא שבו דבריו ריקם.

במקביל לעבודתו כמשפיע ודרישותיו הרוחניות, היה גם מסור בכל ליבו לרווחתם של תלמידיו התמימים ולכל צרכיהם, במאכל ובמלבושים מתאימים, ואף דאג וטיפל במסירות בענייני שחרורם מהצבא. ישנם סיפורים רבים, כיצד השקיע מזמנו ומכוחותיו מעבר לגדר הרגיל, עבור ענין זה.

מהו 'אחד'!?

סיפור המאפיין את 'אהבת ישראל' העצומה של ר' מיכאל, סיפר הרה"ח ר' מענדל פוטרפס¹³: פעם אחת, כשאחז באמצע תפילתו בעיצומן של ברכות קריאת-שמע, נכנס לבית המדרש 'סנדלר'. ר' מיכאל ניגש אליו, ובתנועות ידיים הצביע על נעליו הקרועות של התמים דוד קיבמן, שנודע בכינויו 'דוד הורודוקער', כאומר לו לתקנם.

הרה"ח ר' מענדל פוטרפס

כששאלו לאחר מכן את ר' מיכאל: 'הכיצד אתה מפסיק באמצע התפילה, ובמיוחד באמצע ברכות קריאת-שמע, ומתעסק בתיקון נעליים?!'. ענה:

'מהו 'אחד'? מתי ניכר אם ה'אחד', ה'יחודא עילאה' חדר בך לגמרי - אם לא תשקוט ולא תנוח עד שנעליו הקרועות של השני יתוקנו'...

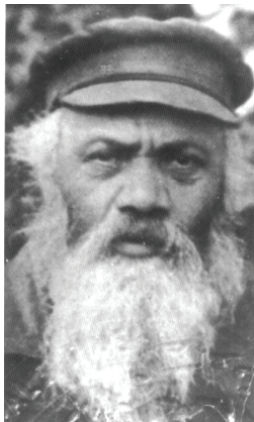
לעת זקנתו כאשר נחלש ביותר, חדל למסור את שיעוריו לבחורים ואף מלהתוועד איתם, כי כבר לא היו לו כוחות לכך. בעקבות זאת, העלה מנהל הישיבה ר' אליעזר קפלן, את שאלתו בפני הרבי הרש"ב, האם להמשיך עדיין ולשלם לו את משכורתו (שעמדה על סך של חמשה עשר רובל בחודש). ענהו כ"ק אדמו"ר הרש"ב: "ביי מיר איז ווערט די געלט, אז די בחורים פון תומכי תמימים קוקן אויף אים, ער איז דאך א ציור פון אן אלטן חסיד", [היינו, עצם הדבר, שהתמימים רואים את ר' מיכאל ולומדים מהנהגותיו החסידיות, מצדיק את תשלום משכורתו].

בקיץ אותה שנה נחלש עוד יותר. הוא לא היה יכול ללכת אפילו לבית-הכנסת ונאלץ להתפלל בביתו. תלמידיו אהבו אותו אהבה עצומה. עתה גמלו לו תלמידיו על מסירותו הרבה, ואחדים מהם היו באים לביתו בסדירות כדי לשמשו. אחד מהם, הרה"ח ר' מרדכי פרלוב, סיפר לימים מעשה מופלא, שאירע עם ר' מיכאל באחד מימים אלו¹⁴: באחד מימי הקיץ תרע"א באתי לביתו כדי לשמשו. השעה היתה לערך 2 אחר-הצהריים ומצאתיו שוכב על הספה. בראותו אותי אמר לי: 'טוב שבאת', וחשבתי שהוא מבקש שאשרתהו.

כשקרבותי אליו, אמר לי 'רצוני שתביא מניין אנשים'. תחילה לא ירדתי לסוף דעתו ורק אחר-כך הבנתי שהוא רוצה לומר וידוי. אמרתי לו: 'לשם מה הדבר? הקב"ה עוד יתן לכם אריכות-ימים ושנים טובות'. הוא הפסיק אותי ואמר: 'ודאי שבעזרתו ית' כך יהיה, אבל אתה עשה מה שאומרים לך'. ואז החל למנות את שמותיהם של המנין, שברצונו שאקרא להם: ר' גרונוס, ר' אברהם-דוד מקלימוביץ - 'אם כבר סיים להתפלל', וכך מנה את שמות כל העשרה, 'ומובן', אמר, 'שגם אתה ביניהם'. ואז הוסיף: 'אם לא תמצא אותם, תביא אחרים במקומם - אבל שיהא מניין ולא יותר'.

'תחיית המתים'...

קראתי מיד את אלה שביקש, וכשהתאספנו כולנו, הוציא סידור ואמר וידוי של שכיב-מרע. כולנו בכינו באותו מעמד ואילו ר' מיכאל, כשסיים את הווידוי אמר: 'נו, עכשיו צריך להביא משקה', כשהביאו את בקבוק המשקה, ציזה על

המשפיע החסידי
ר' זלמן משה היצחקי

כולם להגיד 'לחיים', ואחר כך אמר: 'כל ישראל מאמינים בתחיית המתים, אך אני כבר חוויתי את תחיית המתים בפועל ממש. ומעשה שהיה כך היה: זה זמן רב שאני חש התבטלות מלאה. אין לי כח לחשוב חסידות, ולכן הראש ריק ולא עושים מאומה. פתאום, לפני איזה זמן, התחלתי להתבונן בעניינים בדא"ח באותה חיות של ימי נעורי. עיני ולבי נפתחו. כך היה גם למחרת וכך גם ביום השלישי. הרבי היה אז בנאות דשא, ורציתי מיד לנסוע אליו ולספר לו על כך, אך מחמת סיבה כלשהי לא נסעתי. קיוויתי שמצב זה יימשך ויישאר כל הזמן, אך כעבור איזה ימים כל ההתעוררות הזאת נמוגה. 'אמרו נא', פנה ר' מיכאל לעברנו, 'האין זו תחיית המתים ממש'...!?

לר' מיכאל לא היה שיג ושיח בענייני העולם כלל. כל כולו היה שקוע ומונח בלימוד החסידות. העיד על עצמו ר' מיכאל בסוף ימיו, כי בתקופות מסוימות בחייו, היה מונח אצלו באופן מוחלט, כי אם יעבור עליו 'אטאג אן ליקוטי תורה' (יום בלי לימוד ליקו"ת), לא יהיה לו טעם להמשיך לחיות.

ר' מיכאל נפטר בשיבה טובה במוצאי שבת קודש כ"ח חשוון תער"ב ובהלוויתו שהתקיימה למחרת השתתף כ"ק אדמו"ר הרש"ב, והרבי הריי"ץ היה מנושאי מיטתו עד בית העלמין של ליובאוויטש, שם נטמן. לאחר מכן התבטא הרבי הריי"צ ואמר בכאב: 'ניטל הכתר של 'תומכי תמימים'.

ר' זלמן משה

אחת הדמויות המיוחדות שהיה לאות ולמופת בין החסידים, ממנו גם קיבל ר' מנדל פוטרפס את חינוכו החסידי, הלא הוא המשפיע הנודע ר' זלמן משה היצחקי, הידוע בחריפותו ובחותרו המיוחד שהטביע, על עדת חסידי חב"ד בכלל.

על ההערכה המיוחדת שביטאו בבית רבותינו נשיאינו כלפי ר' זלמן משה, ניתן ללמוד ממשפט רב משמעות שמציין הרבי ברשימותיו¹⁵, "זלמן משה'ס א ווארט, האזרטמ'ען אין בית הרב" (אמרה של ר' זלמן משה היו מצטטים

בבית רבותינו).

ר' זלמן משה היה יליד נעוויל ואף שימש בה כשו"ב, ביתו היה בית ועד קבוע להתוועדויות חסידיות. לא רק עבור התוועדויות לרוב שימש ביתו, אלא ביתו היה פתוח לכל דיכפין. חסיד שהגיע לנעוויל ידע שיש לו אכסניה חנם בביתו של ר' זלמן משה. בשנות הרעב הנורא ששרר ברוסיה, כשאנשים נפוחי כפן היו מסתובבים ברחובות, לחפש פירור לחם בכדי שיהיה להם מה להכניס לפה, ר' זלמן משה לא חשב פעמים, הוא חילק את פרוסת לחמו האחרונה לרעבים המסכנים. פעמים רבות קרה שבביתו לא נותרה אלא קערית מרק קטנה, שגם אותה העניק ר' זלמן משה לרעב ולגלמוד.

על ההשפעה העמוקה שהיתה לר' זלמן משה על חייו של ר' מנדל, ניתן ללמוד ממה שסיפר על כך ר' מנדל בעצמו: "כתלמיד בישיבות תומכי תמימים ברוסיה היו לי משפיעים וראשי ישיבות דגולים שקיבלתי מהם הדרכה חסידית מעולה. נפלה בחלקי גם הזכות להיות מקורב לחסיד הידוע ר' איצ'ה דער מתמיד. גם ממנו למדתי הנהגה חסידית מהי. אולם את עיקר ההשפעה וההדרכה החסידית, קיבלתי מהמשפיע ר' זלמן משה. ההשפעה שקיבלתי ממנו היתה עמוקה ויסודית, שהשפיעה על כל מהלך חיי".

"הקשר בינינו היה מעבר ליחסי משפיע-מושפע, הקשר שהיה לי אתו היה קשר אישי חם. בעת שלמדתי בנעוויל, השתלדתי שלא להפסיד התועדות אחת של ר' זלמן משה. למרות שלא היה משפיע רשמי בישיבה, אלא עבד לפרנסתו כשוחט עירוני, הרי תלמידי הישיבה היו 'בורחים מהסדר' כדי להשתתף בהתוועדויותיו.

פעם הגעתי באיחור להתוועדות. כשנכנסתי, נדחפתי בין תלמידי הישיבה שהצטופפו שם, כדי לעמוד קרוב אליו. כשראה אותי נדחף, נזף בי: "מה אתה נדחף? בהתוועדות חסידית צריכים לעמוד בקבלת עול, הדברים ששייכים אליך, יגיעו לאוזניך בכל מקום שתעמוד". כשגמר את דבריו סטר לי על פני. ר' זלמן משה ידע לתת סטירה - ואני ידעתי לקבל סטירה".... סיים ר' מנדל את דבריו.

בטבעו היה ר' זלמן משה עדין נפש. כששוחח עם הבריות, לא בשעת התוועדות, היה מתבטא בעדינות רבה. רק בשעת ההתוועדות היה מתבטא בחריפות, הוא היה מוכיח את השומעים בדברים קשים ובביטויים בוטים, שלא ערבו תמיד לאוזנם של השומעים. כאשר היו שואלים אותו, מדוע הוא משתמש בביטויים כה

קשים? היה ר' זלמן משה עונה: "מה אעשה, זו השפה היחידה שהבהמה [הנפש הבהמית] מבינה..."

תביעות נחרצות ב'עבודה'

אולם, חריפותו של ר' זלמן משה היתה מופנית בעיקר כלפי עצמו, תביעותיו הנחרצות בעבודת ה' היו ראשית כל מעצמו. סדר יומו היה מתחיל השכם לפנות בוקר, בסדר של שש שעות לימוד חסידות רצופת! לאחר מכן היה הולך לשחוט מספר שעות, חוזר לביתו, היה טועם משהו, ועומד להתפלל שעות ארוכות עד הערב, כך מידי יום ביומו, חוק ולא יעבור.

אגב, כשהגיע בתו הבכורה לפרקה, בקש מהרבי ברכה לחתן חסידי. הרבי אמר לו כי עליו לחשוב חסידות בדרכו לבית המטבחים. הוראה זו לא היתה פשוטה עבורו כלל ועיקר. את הדרך לבית המטבחים עשה עוד קודם אור יום, בדרך בוצית ומחליקה, דרך, בה כל אדם מן הישוב מתבונן באשר לפניו ולא במה שמעליו. אך ר' זלמן משה התמיד בקיום הוראה זו יום אחר יום, ואכן בתו הבכורה, שרה, נישאה לר' אברהם מאיור, מחשובי תלמידי התמימים.

באחת ההתוועדויות, פנה הרבי לר' זלמן משה ואמר לו דבר מה. כששאלו אותו חסידים אחר כך, מה אמר לו הרבי, השיב: "לא שמעתי אף מילה, מוחי עסוק היה במחשבה, מתי כבר יוריד הרבי את עיניו הקדושות מהפנים הגסות שלי..."

קודם כל תבע מעצמו

דוגמא אופיינית לחריפותו של ר' זלמן משה מחד, ותביעותיו הנחרצות מעצמו מאידך, ניתן ללמוד מהסיפור הבא, הממחיש זאת ביותר.

היה זה בתחילת שנות השלושים, מספר האיש בעל המעשה. רעב כבד שרר ברחבי ברית המועצות, בעיקר באוקראינה. בעיירה בה התגוררתי היה הרעב כבד במיוחד, אנשים היו מחטטים בפחי זבל, כשביל למצוא מעט אוכל לעצמם ולילדיהם, המצב היה נורא ואיום. החלטתי לעבור לרוסיה, שם היה הרעב פחות חריף. התגלגלתי מעיר לעיר, לכל מקום שהגעתי הייתי נכנס לבית הכנסת, שם

תמיד הייתי מוצא יהודי שריחם עלי ונתן לי פרוסת לחם.

יום אחד, במסגרת גלגולי, הגעתי לעיירה נעוויל ופניתי לבית הכנסת, שהיה קרוב לתחנת הרכבת. היתה זו שעת צהרים מאוחרת, בית הכנסת היה ריק מאדם, רק באחת הפינות ישב אדם עטוף טלית ותפילין והתפלל. לאחר שעה ארוכה סיים היהודי את תפילתו, הוא ניגש אלי, נתן לי 'שלוש עליכם' והתעניין למטרת בואי לנעוויל. אמרתי לו, שהדבר היחיד שמעסיק אותי בשעה זו, הוא להכניס מעט אוכל לפי, לאחר שכבר יומיים לא בא אוכל לפי.

'שמע' - אמר לי החסיד - 'גם בביתי אין אוכל רב. המאכל היחיד שנמצא כעת בביתי הם 'מי גבינה', באוכל 'חשוב' זה אני מוכן להתחלק אתך. אך דע לך שבאותם 'מי גבינה' יש חלק סמיך יותר, השמנת, וחלק מימי יותר. אני אקח לעצמי את השמנת ולך אתן את החלק המימי'. בנוסף לכך אני מתנה אתך תנאי, והוא כך: לפני שתקבל ממני את 'מי הגבינה', תשב מולי ותאמר לי בזה הלשון: "אלטער פערד, זיך נעמסטע די גדיכטע, און מיר גיסטע די שייטערע!!!" [סוס זקן, לעצמך אתה נוטל את ה'סמיך', ואילו לי אתה נותן את ה'מימי'].

'בן אדם מוזר היה אותו חסיד בעיני' - מוסיף בעל המעשה לספר - 'איזה דיבורים מוזרים הוא מדבר?! אולם כמובן שהסכמתי מיד לכל התנאים, הייתי רעב ורק רציתי להכניס משהו לפה'.

הלכנו יחד לביתו, התיישבנו ליד השולחן, החסיד הניח את צנצנת 'מי הגבינה' על השולחן. הוא שפך את המים העליונים הדלילים לתוך צלחת אחת, ואת המים התחתונים הסמיכים לצלחת נוספת. הוא לא הגיש לי עדיין את הצלחת. 'סיכמנו שתאמר לי משהו לפני האוכל' אמר החסיד, 'אם לא תגיד, לא תקבל', אמר בנחרצות.

ראיתי שהאיש מתכוון ברצינות גמורה, שאומר לו 'אלטער פערד וכו'', זה מאוד לא היה לי נעים לומר דברים כאלה, לומר כך, לאדם שמתחלק אתך במעט האוכל שנותר לו. אבל לא נותרה לי ברירה, הייתי מאוד רעב, ואמרתי לו את כל המשפט המוזר האמור, 'אלטער פערד'...

הנכם יודעים מה היה אחרי שסיימתי את המשפט?! הוא החליף את הצלחות, לעצמו הוא לקח את הצלחת עם 'מי הגבינה' הדלילים, ולי נתן את הצלחת

עם השמנת...

'מאז הפכתי להיות חבר שלו'... - לחסיד הזה קראו 'זלמן משה', סיים האיש את סיפורו.

ר' מאיר שמחה חן

עוד אחד מדמויות ההוד של נעוול, היה החסיד ר' מאיר שמחה חן.

למרות היותו גביר ובעל עסקים מסועפים, היה חסיד ועובד ה' בכל מהותו. מידי בוקר היה משכים ללימוד חסידות ולתפילה באריכות, וממשיך בכך עד השעה ארבע אחר הצהריים, רק אז היה מתפנה לעסקיו. לא פעם היה הולך ביום השוק של נעוול, כאשר כל העסקים בווערים, עקב בצד אגודל, כשטליתו ותפיליו תחת בית-שחיו בדרכו לתפילה. המקום היה סוער מסוחרים ולקוחות, מסביב אווירת יריד, ור' מאיר שמחה היה חוצה את הרחוב הראשי, מנותק לחלוטין מההמולה וכל כולו נתון בעולמה של תפילה וחסידות.

הרב בצלאל וילשנסקי ז"ל שגר בשכנתו סיפר¹⁶ שהרבה לנצל את שכנתו כדי ל'סחוט' מר' מאיר שמחה עוד התוועדות ועוד 'ווארט' חסידי. 'פעם ניגשתי לר' מאיר שמחה וביקשתי לשמוע ממנו 'עפעס א אמת ווארט' [איזו אמרה של אמת]. אמר לי ר' מאיר שמחה: 'רצונך לשמוע אמת?' 'ברוך שאמר והיה העולם', זו האמת'...

בהקשר לאמרה זו סיפר המשפיע ר' מנדל פוטרפס ז"ל, שבהתוועדות אחת שמע מר' מאיר שמחה ביאור השופך אור על האמור: 'כשמגיעים בתפילה לקטע

של 'ברוך שאמר', פשוט אי אפשר שלא להתעכב כמה רגעים, כדי להתבונן במשמעותן של התיבות. הלוא זה ממש פלא גדול, הקב"ה אמר מאמר אחד, ומיד נברא עולם ומלואו. משל למה הדבר דומה, לאדם שהולך ברחוב, ומבחין פתאום כלולייך המהלך באוויר על גבי חבל. האם לא ייעצר לכמה רגעים, בכדי

להביט על התופעה המופלאה!?! קל וחומר, כשהדברים אמורים בפלא-פלאים של בריאת העולם, על ידי דיבור קל של הקב"ה ברגע כמימרא, כמבואר בארוכה בחסידות, כשאתה נתקל בתופעה כה מופלאה במהלך התפילה, האם לא תתעכב כדי להתבונן בתופעה'...

ר' מאיר שמחה היה בעל צדקה באופן נפלא. בכל חודש כשערך את מאזן רווחיו, היה מחשב את הסכום שנדרש לו עבור הוצאות מחיית בני ביתו, סכום זה היה מפריש, ואת כל השאר היה מחלק למטרות צדקה. בני ביתו סיפרו כי מעולם לא היה בחשבון הבנק שלו יתרת כסף, כי כל פרוטה שמעבר להוצאות ביתו, הלכה מיד לצדקה וחסד.

גם ב'בית המדרש לרבנים' בנעוויל, עליו סופר לעיל, היה ר' מאיר שמחה אחד מתומכיו העיקריים. ובכלל, היו ראשי 'בית המדרש', המשפיע ר' ניסן נמנוב, ור' חאצ'ע פייגין מבאי ביתו הקבועים, והם חיבבו אותו מאוד.

ר' מאיר שמחה עמד תמיד הכן לסייע לכל יהודי, וכל הנזקקים ידעו תמיד את הכתובת לכל בעיותיהם, לא רק בתחום הכספי, אלא גם בעידוד ועזרה בכל נושא שהוא, במסירות אין קץ.

בית ועד לחכמים

ביתו של ר' מאיר שמחה היה גדול ורחב, אך איכות המגורים ומותרות שונות מעולם לא העסיקו אותו, ביתו שימש כבית ועד לחכמים, כל ההתוועדויות הראשיות בנעוויל התקיימו בביתו. סיפר החסיד הישיש ר' מנדל מורוזוב¹⁷, כי כשר' מאיר שמחה קנה ריהוט לביתו לאחר נישואיו, דאג שהריהוט יתאים להתוועדויות חסידייות. שולחן העץ שבחדר הגדול בביתו, היה עשוי מעץ חזק ועבה במיוחד, מהסוג שהקצבים משתמשים לחתוך עליו בשר. מאותו עץ חזק, היו עשויים גם הספסלים העבים שעמדו בסלון. סיפרו, שאת הריהוט הזה לא החליף מאז עד יומו האחרון. הריצפה בבית כבר לא היתה ישרה, כמה קורות מהם היו שבורות מרוב ריקודים של חסידים, הריקודים נערכו במרכז החדר, והריצפה שם היתה יותר נמוכה מהריצפה

הרה"ח ר' מנדל מורוזוב

בצידי החדר...

פעם הציעה אשתו לר' מאיר שמחה לחדש את פני הבית, 'הבט אל הרהיטים הדלים בביתנו', אמרה לו, 'השולחן והכסאות עומדים להתפרק, ובכלל, נראה לי שכבר הגיע הזמן לקנות סוף-סוף כמה רהיטים יפים, ואולי גם להחליף את רצפת העץ'.

השיב לה ר' מאיר שמחה: 'ביתנו משמש משכן קבוע לכל ההתועדויות החסידיות, וכשהחסידים לוקחים קצת 'משקה' ויוצאים בריקוד, קורה שמישהו מתבסס ואז עלול להיגרם לבית קצת נזק. ובכן, כל זמן שהרהיטים דלים בלאו הכי, בני הבית לא יקפידו אם כסא או שולחן רעוע ישברו, אך כשרהיטים חדשים יינזקו או מראה חדשה תתנפץ, מישהו מבני הבית עלול לכעוס, וכתוצאה מכך, יש לחשוש שיהיו פחות התועדויות חסידיות בביתנו, ולכך אינני מוכן בשום אופן. עדיף אפוא להשאיר את הבית במתכונתו הנוכחית, ובלבד שימלא את ייעודו העיקרי, בית ועד לחסידים ולהתועדויות.

עוד סיפר ר' מנדל מורוזוב סיפור, המלמד על מדרגת ביטולו החסידי המיוחד: 'היינו עדיין נערים צעירים, בגיל 14-15, וזה היה אצלנו הסדר הרגיל בהתועדויות ביומי דפגרא. בהתחלה ישבנו להתוועד בינינו לבין עצמנו, ומאוחר בלילה היינו הולכים לר' מאיר שמחה. בערך בשעה שלש לפנות בוקר היינו דופקים על דלת ביתו, ואשתו מרת עלקא היתה פותחת ושואלת, 'מה אתם רוצים ילדים?' היינו עונים: 'להתוועד'. היא היתה מבקשת שנמתין רגעים אחדים, אז היינו שומעים איך ר' מאיר שמחה קם משנתו, נוטל את ידיו וכעבור עשרים דקות היינו נכנסים להתוועד אתו. הוא כבר היה אז חסיד זקן, אבל אנחנו לא הבנו מה הבעיה להעיר אותו'...

חסיד ומקושר

ר' מאיר שמחה היה מקושר מאוד אל הרבי הריי"צ. בשנותיו האחרונות נהג לנסוע אל הרבי שלש פעמים בשנה, לחודש תשרי, לחג הפורים ולי"ב תמוז. גם בתקופה האחרונה כאשר מצבו הכלכלי נעשה דחוק ביותר, לא ויתר על מנהגו. בעודו מתכוונן לנסיעה, היה מבקש מבני המשפחה שיברכו אותו שיצליח בנסיעתו, כשחזר מהרבי תמיד ננסכה על פניו חיות מחודשת.

לאחר תשרי תרפ"ח, כאשר הודיע הרבי הריי"צ לחסידים על החלטתו לעזוב את רוסיה, קיבל ר' מאיר שמחה את הידיעה כרעם ביום בהיר, את כל חיותו שאב מנסיעותיו אל הרבי, ואילו עכשיו מה יהיה?... מאז איבד את חיותו ומקור שמחתו, וגם מצב בריאותו הלך והידרדר.

הגה"ח ר' פרץ (ברמ"ש) חן

על נסיבות פטירתו מספרים בני משפחתו דבר פלא: קשרי המכתבים בין הרבי ור' מאיר שמחה היו תכופים, והרבי היה מסיים כל מכתב אליו, באיחול לבבי - 'אריכות וימים ושנים טובות'.

קשר המכתבים נמשך גם לאחר שהרבי עזב את רוסיה, המכתבים המשיכו להגיע מריגא ולאחר מכן מפולין. באחד המכתבים האחרונים שהרבי כתב אליו, היה אמנם האיחול 'אריכות ימים', אך המילה 'שנים' נעדרה משום-מה. ר' מאיר שמחה הבחין בכך מיד, ולמרות שבני ביתו ניסו להרגיעו ולומר שאין זה אלא מקרה, ר' מאיר שמחה לא נרגע וטען, 'רבי לעולם לא שוכח', ואותה שנה היתה באמת האחרונה לחייו¹⁸.

ר' מאיר שמחה הותיר אחריו דורות ישרים מבורכים, עשרה ילדים היו לו, כל בניו וחתניו חסידים ואנשי מעשה היו, מפארי חסידי חב"ד. בנו ר' פרץ נודע כחסיד דגול, אשר גם היה בעל מנגן, והוא הנחיל לדורנו את הניגון 'וואס זאל מען זארגן... הרנינו'. הוא שר את הניגון בהתוועדות של הרבי ב"ט כסליו תשכ"ט, והרבי עודד מאוד את הניגון¹⁹.

לאחר זמן מה, כאשר נכנס נכדו של ר' פרץ ליחידות אל הרבי, אמר לו הרבי: הסבא שלך היה אצלי בחורף ויש לו ניגון מר' פרץ [מקורו של הניגון מסבו ר' פרץ חן רבה של צ'רניגוב], כדאי שתלמד את הניגון, ותלמד אותו את הציבור.

מאז, 'הרנינו' הפך לניגון חב"די מוכר, ואף הוקלט על תקליט של ניחוח"ח.

ר' ישראל נעוולער

חסיד מפורסם נוסף מהעיר נעוויל, המכונה בשמו על שם העיירה, ר' ישראל

הרה"ח ר' ישראל לויין (נעוולער)

לויין, הנקרא בפי כל בשם 'ר' ישראל נעוועלר'. לאביו ר' דוד אבא היו שלשה בנים, כולם מהדמויות החסידיות הבולטות של נעויל. היו אומרים על ר' דוד אבא לויין, כי בניו התממשה הברכה הידועה, של 'חסיד, ירא-שמים ולמדן', 'הלמדן' היה בנו ר' שרגא פייטל, 'החסיד' הלא הוא ר' ישראל, 'הירא-שמים' ר' גרשון בער.

ר' ישראל היה 'איש האשכולות' במלוא מובן המילה. גם מבין ועמקן נפלא בחסידות, בנוסף לכך, גם למדן גדול בנגלה וגם עובד ה' מופלא. הוא היה משפיע בעל לשון זהב ובעל 'חוש הציור' של אמן. בהתוועדויותיו היה 'פותח' את ליבות השומעים כדיבריו ובכח התיאור הכביר שלו.

ר' ישראל נודע בתפילותיו הארוכות ביגיעה ובעבודה עצומה, וכפי שמתארים זאת חסידים רבים שהיו עדים לכך: 'ר' ישראל היה מתיישב על הספסל בשבת בשעה שמונה בבוקר, מפשיל את טליתו על פניו ומתחיל להתפלל, הוא היה יושב כך על מקומו מספר שעות, ומתחת לטליתו היו נשמעים בכיות, גניחות וניגונים חסידיים הבוקעים מעמקי הנפש. עבודה זו היתה מנת חלקו מידי יום ביומו, אלא שבשבת היה מאריך ביותר, וכך יכלה תפילתו להימשך 7-8 שעות ללא שום הגזמה'.

לצד כל שלל מעלותיו, שימש ר' ישראל 'גם' כמלמד. תפקיד זה הועיד עבורו הרבי הרש"ב בעצמו. היה זה כאשר הנגיד החסידי ר' שמואל גוראריה, שהה באחת מיחידויותיו אצל הרבי, ודיבר עימו בין השאר בדבר מלמד לבניו. אמר לו הרבי: 'כדאי שתיקח את ישראל נעוועלער בתור מלמד לבניך, אזי ידעו מה נקרא א'חסידישער מלמד'.

ואכן כך היה, ר' ישראל היה המלמד של בני ר' שמואל, ובהמשך גם היה מלמד של הרבה ילדים. דרך הוראתו היתה לשם דבר. התייחסותו לכל שאלה של כל תלמיד ואורך רוחו ביחסו לתלמידיו, היו מיוחדות במינן. כל תשובה שהשיב לתלמיד, היתה מלווה במשלים ודוגמאות, עד שהבין זאת התלמיד לאשורו.

ההגדרה המובאת בחסידות, 'מלמד בר-פועל', הלמה אותו במלוא מובן המילה.

כאשר הרבי הרש"ב העתיק את מגוריו מליובאוויטש לרוסטוב, עבר גם ר' ישראל ומשפחתו, להתגורר סמוך אל הרבי. עם הזמן נהפך ביתו של ר' ישראל למוסד בפני עצמו. כל מי שהגיע לשהות במחיצת הרבי בחגי תשרי, ביומא-דפגרא או בסתם יום-חול, ידע שבין אם יבוא בשעות יום ובין באחת משעות הלילה, תמיד יתקבל בביתו של ר' ישראל נעוולער בסבר פנים יפות, ובני-הבית ידאגו לו הן למזון והן ללינה. אם הגיע האורח כאשר ר' ישראל שהה בביתו, היה בעל-הבית מתיישב לידו, מתעניין במצבו ובמצב בני-ביתו, בפרנסתו, בבריאותו וכו', ממש כאילו היה אחיו בפועל ממש.

תלאות רבות פקדו את ר' ישראל במשך ימי חייו, אולם שמחתו וחיוכו לא משו ממנו מעולם. שנים רבות לימד תורה במסירות נפש במחתרת, כאשר הוא נודד מעיר לעיר. בהמשך, גם נתפס על ידי הבולשת ושהה בבית הכלא למעלה משנה. גם לאחר שחרורו לא פסק מעבודת הקודש, ובחירוף נפש המשיך ללמד תורה לילדי ישראל.

בשנת תש"ו הצליח לצאת מרוסיה במסגרת 'הבריחה הגדולה' באחד ה'עשאלונים' המפורסמים. הוא קיווה לעלות לארץ ישראל, אולם משאלתו לא זכתה להתגשם, חולשתו הלכה וגברה ובט' באייר תש"ח השיב את נשמתו לכוראה, במחנה 'פוקינג' הידוע, שם שהו הפליטים מרוסיה.

בין צאצאיו נמנים דמויות בולטות מחשובי אנ"ש, ביניהם המשפיעים, הרב שלום פלדמן ז"ל, הרב דוד אבא זלמנוב שיחי', הרב זושא אלפרוביץ שיחי', ועוד רבנים וחסידים חשובים.

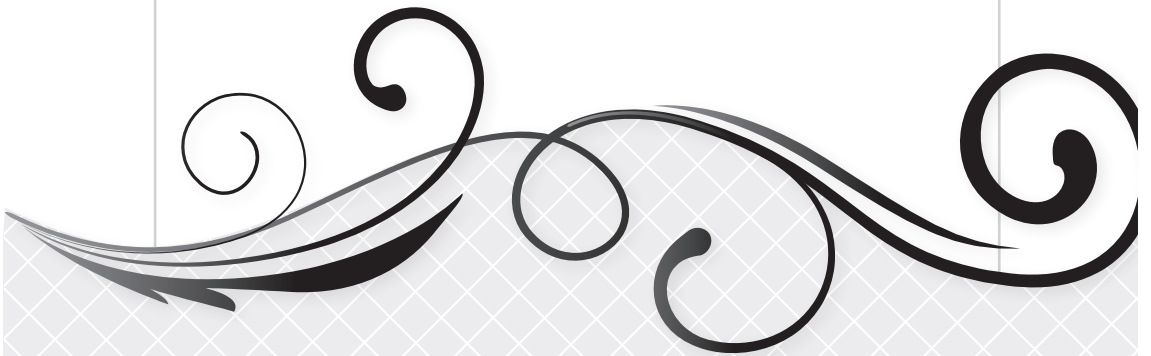
כאמור, לא נוכל בשורות אלו לסקור את כל הדמויות החסידיות העשירות, אשר חיו בנעוויל, כי רבים הם ואי אפשר לפורטם, אולם, מהפרט יכולים אנו לקבל מבט כלשהו על הכלל, וללמוד, כי הפתגם 'הללוהו בנבל - בנעוויל', אכן הלם את שם העיירה, ולא בכדי זכתה נעוויל לתוארה המאוד נעלה.

מקורות:

- 1 ספר השיחות תרצ"ג עמ' 76.
- 2 ספר השיחות תרפז עמ' 117.
- 3 אלה תולדות פרץ עמ' 17-27.
- 4 זכרונותי עמ' 175, 228.
- 5 ר' מענדל עמ' 174.
- 6 ר' מענדל עמ' 356.
- 7 התמים גליון ח עמ' מב-מג.
- 8 התמים גליון ה עמ' לט.
- 9 ר' מענדל עמ' 167.
- 10 התמים גליון מב עמ' 81.
- 11 ספר השיחות שמה"ת תרפ"ו.
- 12 זכרונותי עמ' 63.
- 13 ר' מענדל עמ' 218.
- 14 התמים גליון מב עמ' 86.
- 15 רשימות, בביקור בפאריז תש"ז.
- 16 חסידים הראשונים ח"ב עמ' 174.
- 17 חסידים הראשונים ח"ב עמ' 176.
- 18 חסידים הראשונים עמ' 178.
- 19 אבני חן עמ' 200.

קרמנצ'וג

קרמנצ'וג

לעומת נעוויל העיירה הקטנה, היתה קרמנצ'וג עיר ואם. גם במובן החומרי, שימשה העיר כמוקד מרכזי למסחר, היו בה טחנות קמח גדולות, ורוב הקמח של אוקראינה היה מיוצר בה.

גם המסחר המפותח ביותר של העצים באוקראינה, התנהל מקרמנצ'וג, זאת, בגלל סמיכותה לגדות נהר הדנייפר, לשם הגיעו העצים על גבי רפסודות, משם נשלחו לבתי החרושת לניסור קורות, ושווקו משם לכל רחבי אוקראינה ורוסיה.

הקהילה היהודית בקרמנצ'וג מנתה כחמישים אחוז מתושבי העיר. ערב מלחמת העולם השנייה התגוררו בעיר כ-40,000 יהודים, מתוך אוכלוסייה של קרוב ל-90,000 תושבים.

אולם, עיקר חשיבותה של קרמנצ'וג בעינים יהודיות, באה לה, בזכות החיים היהודיים העשירים שתססו בעיר, ובזכות גדולי התורה והחסידות שפיארו אותה.

על יהודי העיר ככלל, ניתן לומר, כי תורה וגדולה נמצאו אצלם במקום אחד. בקהילה היהודית היו בעלי תורה וחסידים דגולים, לצד עשירים גדולים. הם אלו שהשפיעו על רוח היהדות בעיר בכלל, ועל רוחה של ליובאוויטש בפרט. לרבים מעשירים אלו היה בית-כנסת פרטי, אשר הקימו בעצמם, ורבים מבני העיר היו מתפללים בהם.

בשבתות שררה בעיר אווירה שבתית מובהקת, כאשר כל עסקי היהודים היו

סגורים, ולא נמצאה בה, אף לא חנות אחת פתוחה.

רבני העיר

כרבה של העיר כיהן אחד מגאוני דורו, הגאון המפורסם ר' יוסף תומרקין זצ"ל, אשר נודע שמו בשערים לתהילה בשלל מעלותיו, הן בגדולתו בתורה וביר"ש, והן בעבודה בתפילה עפ"י דרכי החסידות. הרב תומרקין היה מגדולי חסידי ה'צמח צדק', היה מקורב אליו מאוד, וגם כתב חלק מתשובותיו.

רישומים על כך ניתן ללמוד מתוך מכתב הרבי הרי"צ: 'בחורף שנת תר"י, ישב הרה"ג רבי יוסף תומרקין נ"ע במשך כשלושה חודשים בליובאוויטש, כ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק' קירב אותו מאוד, ואיפשר לו להעתיק, כמה מתשובותיו וחידושי התורה שלו בספרו צ"צ, שעדיין לא נדפס אז.

למרות היותו צעיר לימים, שאל ה'צמח צדק' את חוות-דעתו בעניני הלכה ובפרט בעניני עגונות. כמעט כל גדולי הדור של זמנו, וביניהם גם האדמו"ר רבי ישראל נח מניעז'ין, היו מריצים את מכתביהם אליו בעניני הלכה למעשה. תשובותיו היו תמיד עמוקות וגאוניות, נאמרו בשכל הישר עד להפליא ונחשב כפוסק אחרון בדורו. כתבי החדושי תורה שלו, נמצאים בכתב-יד, ועד היום לא זכו לראות את אור הדפוס מפני סיבות שונות.

אחרי פטירתו הפתאומית של ר' יוסף, כיהן ברבנות אחיו, הגאון ר' צבי תומרקין, שהיה גם חתנו של ר' יוסף, השפעתם של הרבנים ניכרה במידה רבה על כל העיר, בהווי התורני והחסידי, אשר הקרינו סביבם.

לאחר פטירתו של הרב צבי תומרקין, שגם הוא לא האריך ימים ברבנות, הוכתר לרב, הגאון ר' יצחק יואל רפאלוביץ, שהיה גם הוא, חתנו של רב העיר הקודם ר' יוסף תומרקין.

ר' יצחק יואל היה בצעירותו מחסידי הרבי מהר"ש, ולאחר הסתלקותו היה מהראשונים שדבקו בבנו ממלא מקומו, הרבי הרש"ב.

בתקופה הראשונה קיבל משכורת זעומה ובשל כך סבל ממצב כלכלי קשה, אולם לאחר זמן, החל לשלוח ידו בעסקים והפך לאיש אמיד. מכספו הפריש

סכומים גדולים, אותם שיגר לרבי הרש"ב. במקביל לרבנותו ומסחרו, עסק רבות בעבודה ציבורית מסועפת, במאבק נגד מחריבי היהדות מבית ומחוץ, על פי הוראותיו של הרבי הרש"ב.

הוא נחשב המרא דאתרא וגם רב הגליל. כל העיר הושפעה מהנהגתו של הרב רפאלוביץ, היות והוא היה איש פיקח ונבון.

בערוב ימיו כאשר נחלש וכבר לא היה בכוחו לדאוג לכל עניני הרבנות, עלה לארץ הקודש ושם נסתלק ונטמן בעיה"ק ירושלים.

כרבם של חסידי פולין שימש הגאון ר' משה טרשצ'נסקי, שהיה מופלג בהוראה וגם יר"ש גדול. אליו התנקזו כל שאלות האיסור והיתר בעיר, הרב טרשצ'נסקי היה מקורב מאוד לחסידי חב"ד, והושפע רבות מאורחותיהם. כמו כן, רבים מחסידי חב"ד, היו באים אליו לשטוח את שאלותיהם.

'ירושלים דאוקראינה'

קרמנצ'וג היתה אחת העיירות היהודיות הגדולות באוקראינה, עיר מלאה חכמים וסופרים, יראי אלוקים, עד שבגין כך זכתה קרמנצ'וג לכינויה המיוחד, 'ירושלים דאוקראינה'.

גם היהודים הנגידיים העשירים, הצטיינו ביראת השמים שלהם ובהיותם חסידים ואנשי מעשה. בין הנגידיים בלטה במיוחד משפחת גוראריה המפורסמת. שלשת האחים ר' שמואל, ר' נתן ור' מענדל נודעו כמיוחדים בין חסידי חב"ד.

משפחת גוראריה היתה מהמשפחות החב"דיות החשובות בעיר, והיתה ידועה אף בייחוסה המפואר. האחים גוראריה קשורים היו בכל נימי נפשם לתורה, לחסידות ולכל דבר שבקדושה, ביתם פתוח היה לרווחה לעניי העיר ולכל מר נפש.

למרות טרדתם הגדולה בעסקיהם, היתה תורתם עיקר ומלאכתם עראי. הם היו מעורבים בכל עניני העסקנות שבעיר ופזרו על כך מומן רב, ובכל הליכותיהם קידשו שם שמים ואת שם חסידות חב"ד.

האחים החסידים לבית גוראריה

לשלושת האחים היו עסקים משגשגים, בתי חרושת של טבק, יערות רבים ועוד. שלושתם דבקו בדרכי רבותינו, והרימו תרומות נכבדות לעניינים שונים, על פי הכוונת רבותינו נשיאינו.

הללו אף דאגו לפרנסתם של החסידים בעיר. לדוגמא, בבית החרושת לטבק שהיה בבעלותם, היו כחמישים עובדים, אשר כולם חסידים ותמימים, בעלי תריסין בנגלה וחסידות. לימים היה אחד העובדים המפורסמים במפעל, החסיד הנודע הרב ישראל נח בליניצקי, ששימש בו כגזבר ורואה חשבון, במקביל לתפקידו כמשפיע בישיבת תומכי תמימים, אשר גלתה בצוק העיתים לקרמנצ'וג מליובאוויטש.

בשנים שלפני המהפכה הקומוניסטית, ניהל את המפעל הגדול, ר' יחיאל צבי [אשר כונה 'הירשל'], בנו הבכור של ר' נתן.

בין האחים גוראריה נודע במיוחד האח הגדול ר' שמואל, אשר היה מקורב מאוד לרבי הרש"ב נ"ע, בטל אליו בתכלית ומסור בלב ונפש לכל עניניו, הרבי העריכו מאוד ולפני הסתלקותו אף התבטא: 'היכן שאהיה, ר' שמואל יהיה עמי', ואכן זכה ר' שמואל להיטמן, סמוך ונראה לציונו הק' של הרבי הרש"ב ברוסטוב.

על ר' שמואל ישנו סיפור מאלף, המאפיין את ה'חסידים שקייט' המיוחדת שלו.

הוא היה נוהג להתפלל מידי יום באריכות, ורק לקראת שעות אחר הצהרים התפנה לעסקיו. באחד הימים הגיע מאן דהוא לבית הכנסת בשעות הצהרים, לאחר שחיפש אותו בביתו, בכדי לקרוא לו בדחיפות עבור ענין עסקי. ר' שמואל אשר סיים אז בקושי את תפילתו, נענה בתערומת מה ואמר: 'עדיין לא הנחתי תפילין דר"ת וכבר מטרידים אותי ולא מניחים לי'...

אחדות נפלאה

אחת מן התופעות המיוחדות שהצטיינה בהם קרמנצ'וג היתה האחדות הנפלאה ששררה בעיר. בין כל הקהילות, הן החסידים והן המתנגדים, שררו שלום ושלווה ולא היה בה שום פירוד.

מטבע הדברים, היות וקהילת חסידי חב"ד היתה הגדולה והדומיננטית ביותר היתה הנהגת העיר בעיקר לפי רוח חב"ד, אולם כולם נהגו בהם כבוד גדול ולא היתה שום מתיחות בין הצדדים. לא זו בלבד, אלא האברכים החב"דיים גם היו נוהגים ללכת לבתי הכנסיות השונים בעיר, בכדי לחזור שם דא"ח כרצונם של רבותינו נשיאינו, ובכל מקום בואם קיבלום בסבר פנים יפות.

מדת הכנסת האורחים המופלאה של בני העיר, באה לידי ביטוי במיוחד, בתקופת מלחמת העולם הראשונה בשנת תרע"ד, כאשר נאלצה ישיבת סלבודקה הליטאית לקחת את מקל הנודדים בידה, בגלל הפקודה שהוצאה ע"י שלטונות הצאר, כי אסור ליהודים להימצא בסלובודקה ובקובנה, היות וסביבן נמצאו מבצרים צבאיים.

הישיבה הועברה על תלמידיה לעיר מינסק ואחר כך לעיר קרמנצ'וג, שם המשיכו ה'סבא מסלבודקה' יחד עם ר' משה אפשטיין, במסירות נפש את עבודתם. בשנים ההם שרר רעב גדול במדינה, ומלבד זאת פקדו את יהודי רוסיה גזרות רעות, רדיפות ופוגרומים.

לציון של כבוד ראויים יהודי קרמנצ'וג, בגלל יחסם הנפלא אל הישיבה. בימים ההם, כשהעיר היתה סגורה ומנותקת מן העולם בגלל מלחמת האזרחים והפרעות, סיפקו יהודי קרמנצ'וג לבדם את כל צרכיה של הישיבה, ברוח של הקרבה עילאית, ללא שום התחשבות בהשתייכות הבחורים לזרם זה או אחר.

אפילו בשעה שכדורי מוות עפו מכל הצדדים, והיציאה לרחוב היתה כרוכה בסכנת נפשות ממש, לא נרתעו יהודים רבים מללכת בתוך האש, ולהביא יום יום לבחורי הישיבה את מזונם.

משכילים ועובדים

בימים ההם היה 'גן עדן חסידי' בעיר, כאשר רובם ככולם היו מסודרים בגשמיות וברוחניות, בתי המדרש היו מלאים תדיר בלומדים, ושיעורי תורה והתועדויות התקיימו בה בשופי.

קרמנצ'וג היתה מעוטרת מעולם בחסידים גדולים, בעלי השכלה ועבודה, מגדולי חסידי חב"ד גרו בה, בקרמנצ'וג היו גם רבים מחסידי טשרנוביל, קרלין

ועוד, אולם רוב החסידים בעיר היו חסידי חב"ד.

על חשיבותה של קרמנצ'וג עוד בימים עברו, ניתן להיווכח מהמסופר, כי בעת גלותו של אדמו"ר הזקן בימי מלחמת נפוליון הידועה, בעת אשר הטלטל בדרכים בתקופה הסמוכה ממש להסתלקותו, שלח את בנו האדמו"ר האמצעי לקרמנצ'וג, לבדוק שם עבורו מקום מגורים, וכך מספר אדמו"ר האמצעי מאגרותיו הנודעות, בה הוא מגולל את קורות הימים ההם, בתקופת הסתלקותו של אדמו"ר הזקן.

הוא מציין בין הדברים, כי לא זכה להיות נוכח בעת הסתלקותו של אביו הק', היות: "ואני הייתי בדרך, כי שלחני למצוא לנו דירה בקרעמנענטשוק".

תכנית זו ירדה מן הפרק, עם הסתלקותו בטרם עת של אדמו"ר הזקן, במקום גלותו.

ה'בערעלאך'

אחד החסידים הנודעים בה עוד מימי האדמו"ר האמצעי, היה החסיד ר' ברוך טאמאר'עס. חסיד זה היה כמעין הנובע בתורת החסידות. בכל מקום בו שהה, ללא הבדלי מקומות, ברחוב, בשוק, ובכל מקום אליו נקלע, היה דרכו לחזור 'חסידות'.

כאשר היה פותח פיו, היו מתקבצים אליו חבורות של אברכים וגם סתם אנשים, בכדי לשמוע ממנו דברי חסידות, הוא היה פה מפיק מרגליות, ואנשים שתו בצמא את דבריו, גם צנצנת קטנה של משקה היתה עימו תמיד, ממנה היה נוהג לחלק לכל הנאספים, לומר עימו 'לחיים'.

בין החסידים המפורסמים בקרמנצ'וג היו גם הגאונים ר' שניאור זלמן מלובלין בעל ה'תורת חסד', ר' פרץ מצ'רניגוב ועוד. גאונים אלו שכנו בעיר כבר בתקופת הרבי ה'צמח צדק'.

אולם עיקר פריחתה של העיר במובנה החסידי, היתה בימי הרבי מהר"ש, אז התרבו בה חסידים מיוחדים 'אנשי שם', הנודעים שבהם היו ה'בערעלאך', הלא הם ה'דובים', החסיד ר' דוב ב"ר משה המכונה 'בעריל משה'ס', החסיד ר' בערל מאסייעוו, החסיד ר' חיים בער וילנסקי, ועוד שלושה או ארבעה חסידים שנקראו

בשם 'דוב'.

מפליג בשבחם הרבי הריי"ץ במכתב הממוען² לחתנו כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו: 'ויהי לפתגם 'די קרמנצ'וגער בערעלעך' [ה'דובים מקרמנצ'וג], הם היו בעלי שכל אדיר ואבירי לב, מאריכים בתפילה בהתפעלות הלב ובקול נעים וכולם היו חוזרים דא"ח, וכל החסידים, גם בני פולין שבקרמנצ'וג היו יראים ומכבדים אותם'.

ממשיך הרבי ומספר: 'שמעתי מהחסיד הישיש רבי צבי חנוך הענדיל נ"ע קונין [המשפיע הנודע בליובאוויטש המכונה 'ר' הענדל'], כי בהיותו 'יושב' בליובאוויטש בשנות תרכ"ז-תרל"א, באו כמה אברכים מקרמנצ'וג וישבו בליובאוויטש.

פעם, כאשר נכנס ליחידות, אמר לו הרבי מהר"ש: 'גורי האריות (האברכים התלמידים ה'דובים') גדלים ב"ה ומתפתחים בידיעת החסידות, אבל עדיין חסרה ה'עבודה', ויעזור השי"ת שיהיו עובדי השם'.

גם באגרת אל החסיד ר' אליהו חיים אלטהוויז³ מזכיר אותם הרבי הריי"צ: 'מה טוב אם היה מיחד לו זמן לכתיבה, מאת אשר שמע מאביו ומדודו הרא"ש [גראסמן] ש', מזמני היותם בליובאוויטש, ואת אשר זוכר מזמני היותו בקרעמענטשוג, וראה את החסידים הגדולים 'הדובים' הידועים, די 'בערעלעך'.

ר' חיים בער וילנסקי

למעשה, שלושתם היו תלמידיו של ר' ברוך תמריש, ולאחר פטירתו קיבלו על עצמם להמשיך את פעולתו, בהנחלת לימוד הדא"ח בעמקות בין צעירי החסידים והדרכתם. אלא שכעבור זמן מועט נפטר ר' בערל משה'ס, ואילו ר' בערל מאסיעוו נהג עם התלמידים בתקיפות. בשל כך, הקים ר' חיים בער וילנסקי בית כנסת בשם 'חב"ד חדש', שם קיבץ סביבו חבורה של חסידים ששמעו ממנו דא"ח, וקיבלו את הדרכתו בלימוד החסידות.⁴

בין ה'בערעלעך' בלטה ביותר דמותו של החסיד ר' חיים בער וילנסקי, אשר לצד גדולתו בנגלה ובחסידות, גם נודע כבר-דעת גדול. עמקן נפלא היה, הוא יכל להתעמק שעות ארוכות בענין בחסידות, ולא הרגיש כלל בנעשה סביבו.

מקורביו אמרו עליו, שדא"ח לא היה אצלו ענין של לימוד גרידא, אלא דבר שכל חייו תלויים בו.

עובדה מעניינת שסיפר הרבי הריי"צ, שופכת אור על הזכות שסייעה לו להגיע למדרגתו הגבוהה בהעמקתו בחסידות, וכך מסופר בספר השיחות⁵: החסיד ר' זלמן זלאטאפאלסקי [גם הוא מגדולי החסידים קרמנצ'וג, אודותיו גם יסופר להלן], הי' מחסידיו הקרובים של אדמו"ר המהר"ש, ומעת לעת היה הרבי נוהג לומר בפניו מאמרים ביחידות.

פעם בשנת תרל"ח אמר לפניו הרבי מאמר מיוחד, בו חזר על מאמר חז"ל רבי אליעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי', וביאר, תפלה הרי צריכה להיות בחיות, וע"י שנותנים צדקה לעני קודם התפלה ומחיים אותו, מתווספת הרבה חיות בתפלה, ועשה בידו הקדושה תנועה שמשמעה המשכה מלמעלה למטה, כך היה נוהג להראות בידו על כל דבר הפלאה.

כשחזר ר' זלמן לביתו שבקרמנצ'וג, חזר על המאמר בפני החסידים. ידיו של ר' זלמן, ר' חיים בער וילנסקי שמע את הדברים, ולקח אותם בפנימיות. מאז החל לעשות לעצמו סדר, להעמיד בכל יום לפני תפילתו, בבית הכנסת, מזונות ומשקה לעוברים ושבים, בכדי לסעוד את ליבם לאחר התפילה, בכך החיה את נפשם של העניים.

לימים, התבטא על כך אדמו"ר המהר"ש: 'השכלתו של ר' חיים בער לא הגיעה לו ממה שלמד ב'שערי אורה' ו'עטרת ראש', ההשכלה שלו נובעת מהי"ש והעוגות, שהוא מחלק כל יום לחסידים ולעניים הבאים לעיר'.

העמקה נפלאה

אודות כוח ריכוזו המדהים ישנו סיפור מאלף, וכך היה המעשה. היה לו לר' חיים בער בית עסק לממכר משקאות, לשם כך היה נוהג לנסוע לעיר קישינוב פעמים מספר בשנה. שם היה מתארח בבית הסוחר, אשר ממנו רכש את המשקאות.

באחת הפעמים כשבא לקישינוב לא היה הסוחר בביתו, ישב ר' חיים בער והמתין לבואו. בתוך כך שקע והתעמק בענין מסוים בחסידות. כאשר הגיע הסוחר

לביתו, ראה להפתעתו את ר' חיים בער יושב ועיניו פקוחות, אולם הוא לא הבחין כלל בבואו. הבין הסוחר כי הוא מתעמק בדברי תורה, ולא רצה להפסיקו, המתין בצד עד שיסיים, כך עברה שעה ארוכה ור' חיים בער עדיין שקוע במחשבותיו, הסוחר הולך אנה ואנה בביתו וללא הועיל. לפתע נוכח הסוחר, כי ר' חיים בער קם ממקומו ומהלך כמחפש דבר מה.

ניגש אליו הסוחר בשמחה ונתן לו שלום, לאחר מכן שאלו, מה הוא מבקש? ענה לו ר' חיים בער, כי הוא מחפש את הכיור לנטילת ידיים לתפילת מנחה. הראה לו הסוחר את מקום הכיור, שאל אותו ר' חיים בער בתמיהה, מדוע שינו את מיקומו של הכיור? ... הסוחר לא הבין את שאלתו, הלא הכיור עומד על עמדו כמאז ומעולם.

בתוך כך שואל לפתע ר' חיים בער את הסוחר, מה לידידי בביתי?! הוא לא הבין את שאלתו ואמר לו, הלא הנכם נמצאים כעת בביתי אשר בקישינוב?!

רק אז התעשת ר' חיים בער מהענין העמוק, בו היה שקוע, וקלט היכן הוא שוהה כעת.

'מוח שליט על הלב'

אחת מתכונותיו הבולטות של ר' חיים-בער, היתה כבישת רגשותיו והעדר התבלטותו במידה בלתי מצויה.

הכל היה אצלו בניגוד לרושם החיצוני שמראהו שיקף לכאורה. הוא היה אדם גבוה, בעל שרירים מוצקים, זקנו מסודר להפליא, הוא היה מקפיד על נקיון בגדיו באופן קיצוני. נראה לכאורה כאדם קר מזג שאינו מתפעל מדבר. אבל כל זה רק לכאורה. האמת היתה ההיפך הגמור מזה. מקורביו היו מכנים אותו: "די קאלטע בראנד" [הלהבה הקרה].

לדוגמא, כאשר בנו בכורו נפטר על פניו ל"ע, והשאיר אחריו משפחה גדולה. ר' חיים-בער נסע למקום מגוריו של בנו. כשחזר לביתו, סיפר לבני משפחתו על מה שקרה, כשקולו קר עד להפליא, אך כעבור חודשים אחדים נזדקן וכל שערתיו הלבינו.

'חוש בשמיעה למדתי ממנו'

הערכה רבה היתה כלפיו מאת רבותינו נשיאינו. מספר על כך בנו ר' מיכאל וילנסקי [ברשימת זכרונותיו⁷ ששיגר אל הרבי הריי"צ עפ"י בקשתו]:

**"נכחתי בהתוועדות שמחת בית השואבה תרנ"ד וזכיתי לשמוע
מכ"ק אדמו"ר הרש"ב דברים שאמר על אבא ז"ל.**

תחילה הזכיר את חסידי קרמנצ'וג הקודמים, אחר כך אמר 'עם חיים-
בער התחיל עולם התיקון'. הרבי המשיך וסיפר, כמה היה אבא נזהר
בדברים של 'מיחזי כיוהרא', וכמה התלבט עד שגמר בדעתו לחגור
'גארטל' בשעת התפילה.

הרבי המשיך: 'חוש בשמיעה למדתי ממנו', והרבי תיקן את הביטוי,
'ראיתי אצלו', הוא היה שומע ללא שום תנועה בגופו, אבל לא היה שום
איבר בגופו שלא שמע, הוא האדים כולו עד מאחורי אוזניו".

כמו כן מוצאים אנו עדות להערכה זו במכתבו של הרבי הריי"ץ⁸, שם מזכיר
בדבריו כי: 'דוע לי אשר בשנות תרמ"ח-תרנ"ג היתה חליפת מכתבים גדולה
בדא"ח עם מקומות שונים... ועוד ענינים שנכתבו להחסיד המשכיל ר' חיים-
דוב ז"ל, שהיו צריכים להיות עניינים עשירים. וכפי השמועה בעודי נער כבר
שית כבר שבע, היה הרח"ד ז"ל בליובאוויטש, וכ"ק
אדמו"ר כו' ודודי הרז"א נ"ע ביקשו אותו לומר
דא"ח, ודיבר כמה משלים בהפרש הנאמר בדא"ח
אור אין-סוף, או אור האין-סוף, והאריך בזה הרבה'.

הרבי הרש"ב

חליפת המכתבים האמורה, היא כנראה גם
הרקע לסיפור המובא בספר השיחות⁹ בזה"ל: ואמר
שבשנת רמ"ז עסק [הרבי הרש"ב] הרבה באמרי
בינה שער הק"ש, בהאותיות י"ב י"ג, בהענינים
העלם וגילוי, כח ופועל עצם והתפשטות, וכתב
מכתב שאלה בזה, להרה"ח ר' חיים בער ווילענסקי
לקרעמענצוג, ולא ענה לו.

כשבא הר' יצחק יואל ראפאלאוויטש [שכיהן אז כרבה של קרמנצ'וג] לליובאוויטש, אמר לו אאמו"ר: 'כתבתי מכתב לר' חיים בער ולא ענה לי, וכשבא הר"י לקרעמענצוג, האָט ער אים געגעבן אַ חלק ווי ער האָט געקענט, היתכן, שאדמו"ר כתב לכם מכתב ואין אתם משיבים לו. וענהו ר' חיים בער, הוא כתב לי שאלה באמרי בינה, ושאל לו הר"י, ולמה אין אתם משיבים לו, אמר לו, ער וועט זיך איינקערן אָן מיר [הוא יסתדר בלעדי].

ולשנה הבאה כשבא הר"י לליובאוויטש, סיפר לאאמו"ר מה שהשיב הרח"ב, אַז איר וועט זיך איינקערן אָן אים, ואמר לו אאמו"ר נ"ע: 'כששאלתי מאתו, לא היתה כוונתי שיורני הפשט מאמרי בינה, רק חפצתי לידע, ווי קאָן מען דאָרטן דורך קרייכן מיט שכל אַליין' [איך יכולים לחדור שם לעמקי הדברים, בכח שכל אנושי בלבד].

'טעם תפילתו ספוג עדיין בקרבי'

עוד מספר הרבי הר"י צ' במכתב האמור:

'וזכורני שבשנת תרמ"ט אחר חג השבועות, אמר לי כ"ק אאמו"ר: "צריכים להתחכך סביב זקני החסידים. רואה אתה, אני מבוגר ממך, וכאשר שמואל-בער [מבוריסוב] וחיים-בער [וילנסקי], שהו בליובאוויטש כמה שבועות, עסקתי שלושת-רבעי השנה בעניינים שדוברו אז".

בנו ר' מיכאל סיפר, כי שמע מכ"ק אדמו"ר הרש"ב, שהתבטא על תפילתו של אביו ביוהכ"פ בליובאוויטש: "דער טעם פון זיין דאווענען ליגט מיר נאך עד היום אין מאגען, ער האט רייך גידאווענט, רייך גידאווענט". [הטעם של התפילה שלו ספוג בקרבי עדיין עד היום, הוא התפלל בעשירות, התפלל בעשירות].

עוד סיפר הרבי הר"י¹⁰ בהתוועדות י' כסליו, מה שסיפר הרבי הרש"ב, אודות ר' חיים בער: "בשנת תרמ"ט בא ר' חיים בער לליובאוויטש, ומחמת שהי' לו כאב ברגלים, לא התפלל בבהכ"נ (קליינעם

זאל), רק בהחדר שני של הבהכ"נ, ישב לו על ספסל מכוסה בטליתו והתפלל.

אני [הרבי הרש"ב] התפללתי אז בבהכ"נ, וכשגמרתי תפילתי והלכתי לביתי, סיבכתי דרך פתח של החדר שני (כי בהחדר שני שהי' מימין הכניסה הי' שני פתחים, אחד לבהכ"נ ואחד להפרוזדור ומהפרוזדור לחוץ), ועמדתי אצל רח"ב זמן מה ושמעתי תפלתו, וכשבאתי לביתי אמרתי: יעצט איז באַ מיר געוואָרן אַרעכט אויף שכל (השכלה) אויך, כי ע"ע הי' מופרך אצלו לגמרי". [כעת נהיתה אצלו הצדקה גם להשכלה, כי עד אז היתה השכלה מופרכת אצלו לגמרי].

עוד משפט מעניין שמציין הרבי הריי"צ¹¹, אודות גודל ההתקשרות של רח"ב: כ"ק אאמו"ר [הרש"ב] אמר לי, שהמסירה והנתינה הפנימית של החסיד ר' חיים-בער, אל הרבי מהר"ש, העמידה אותו על מקום הצלחה נכון, בעבודת המוח והלב.

חמש שעות של ריכוז מדהים

הרבי הריי"צ מספר מעשה נפלא¹², אליו נחשף בימי ילדותו, הממחיש את כח העמקתו המדהימה של ר' חיים בער: "בפעם הראשונה ראיתי את החסיד המפורסם ר' חיים-דוב וילנסקי בליובאוויטש אחרי פסח תרמ"ט.

היה זה באחד הימים כאשר חזרתי מה'חדר', שהיה ב'חדר שני' של ה'מנין' לאכול ארוחת צהריים בבית. יום קייצי חם היה אז, וכשרצתי בחצר נתקלתי בחסיד ר' חיים-דוב ששאל אותי, אם אני יכול להראות לו, איך נכנסים לגן שהיה מאחורי ביתו של אבי. הראיתי לו את הכניסה לגן ליד באר המים והמשכתי ללכת בעקבותיו לראות מה יעשה בגן. בכניסה לגן היו במקומות שונים ספסלים שנחפרו בקרקע, ר' חיים דוב בחר לו מקום לשבת, הסיר את כובעו ונשאר לשבת כשהוא לבוש בכיפה, ואני הלכתי לביתי.

בשעה שבע בערב הייתי הולך עם כמה מחבריי לגן, לבלות בהתאם להבנתנו. והנה, כמה התפעלתי לראות, בכואי לגן, את ר' חיים דוב יושב באותו מצב שהשארתי אותו חמש שעות לפני כן, כשהראיתי לו את הדרך לגן. מוחי הילדותי לא היה מסוגל להבין, איך יושב לו אדם במשך חמש שעות במקום אחד וחושב. אמנם ראיתי אנשים שיושבים ולומדים יום שלם, אבל לשבת ולחשוב כל כך הרבה - זה הפליא אותי מאוד... הייתי שרוי בהתפעלות כה גדולה, עד שלא

יכולתי להתאפק, וסיפרתי זאת לאבי".

עוד מוצאים אנו באגרות הרבי הריי"צ¹³, אשר מתרפק הוא על זכרונות מימי נעוריו, עם החסידים הללו, [המכתב ממוען אל הסופר הלל זלטופולסקי בנו של החסיד ר' זלמן]: "מברכין על הטובה, קטונתי מכל החסידים אשר זיכני השי"ת, אשר ימי חינוכי עברו בסביבה של זקני החסידים, תחת קווי שמש החסידות אשר זרחה בתוקפה בימי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע. ומבן תשע והלאה, מקיץ תרמ"ט, בהיות כבוד אבי ידידי שי', החסיד מוהר"ז [זלטופולסקי] והחסיד רח"ב וילנסקי, נשמתם עדן, בליובאוויטש, התחלתי לשמוע חסידות, ולהתאבק בעפר מושב חסידים".

גם לאחר פטירתו של ר' חיים בער, מוצאים אנו¹⁴ שהרבי הריי"צ מתעניין אצל בנו ר' מיכאל על כתבי אביו: "אולי יש אפשרות שכבודו יפנה למי שהוא בקרמנצ'וג, לשאול היכן נשאר כתבי אביו נ"ע, כי ידוע לי ברור אשר זמן ארוך, היו חליפות מכתבים בינו ובין כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע" [הרבי הרש"ב].

ובעוד מכתב לבנו¹⁵: "ידעתי את האהבה הבלי גבולית, שהיתה בין הוד כ"ק אאמו"ר ובין כבוד אביו החסיד נ"ע ... וידעתי שכתב מכתבים ארוכים לאביו, בכמה פרטים בהנוגע להנהגת דודי נ"ע, וכן בעניני חסידות, יואיל נא ידידי לשלחם אלי"...

התוועדויות חסידיות

התוועדויות חסידיות היו אחד הדברים שהעיר קרמנצ'וג נשתבחה בהם. עיקרן של התוועדויות אלה, היה דיבוק החברים. אודות כך מסופר, כי כאשר אדמו"ר האמצעי שהה בקרמנצ'וג, בתקופת הסתלקותו של אדמו"ר הזקן, התבטא ואמר: 'מאלאראסיער בלאטע איז קלעפיק', [הבוץ של מאלא-רוסיה הוא דביק...] כאומר, יש כאן חיות, גיבוש אמיתי ואיכותי בין החסידים.

גם בענין זה התייחד ביתו של ר' חיים-בער, שכן ביתו היה תמיד בית הועד לחסידים. הם היו מתאספים בביתו, בכל מוצאי שבת ובכל יומא דפגרא וכמובן - בימי חג ומועד. כאשר אחד החסידים נסע לליובאוויטש, אזי בחזרתו, היה חוזר שם על הדא"ח ששמע בליובאוויטש.

ר' חיים-בער עצמו דיבר רק לעיתים רחוקות. בדרך כלל, הוא היה שותק. אולם למרות זאת, הוא היה הרוח החיה בהתוועדויות. משום שכל אחד מהמדברים היה מדבר כלפיו, ומנסה להבין את הלך מחשבתו.

לא היו תכניות מיוחדות להתוועדויות אלו, קביעת תכנית מראש לא היתה לרוחו של ר' חיים-בער. דנו על נושאים שונים בחסידות, ב'עבודה', נגנו הרבה ניגונים. ר' חיים-בער עצמו לא התערב בדיונים, אפילו כאשר נסב ויכוח על פירוש הדברים, שהוא אמר בעצמו בתחילת הערב, הוא היה יושב ומקשיב לוויכוחים, בלי לחוות כלל את דעתו.

עד כמה העריכו המסובים את ההשתתפות בהתוועדויות, ניתן ללמוד מהעובדה, שר' חיים-נח שו"ב, אחד מגדולי החסידים המבינים בדא"ח, שהיה עסוק במוצאי שבת במלאכתו בבית המטבחיים, עד חצות הלילה. כאשר שב לביתו, היה כמובן עייף ויגע ממלאכתו המפרכת. אולם, הוא לא השתהה בביתו, אלא החליף את בגדיו המלוכלכים ומיד חש לביתו של ר' חיים-בער, בכדי להספיק להשתתף בהתוועדות שנמשכה עוד זמן מה. לפעמים היתה נמשכת ההתוועדות עד לפנות בוקר.

החסיד ר' זלמן זלטופולסקי

עוד אחד מהדמויות החסידיות הבולטות בקרמנצ'וג, היה ר' שלמה שניאור זלמן זלטופולסקי, גם הוא מחסידי אדמו"ר מהר"ש. הוא הסתופף אצל הרבי מהר"ש בליובאוויטש, עוד בשנים הראשונות לנשיאותו. ר' זלמן היה בעל מנגן מיוחד וחיבר ניגונים עשירים, אותם היו מנגנים בפני אדמו"ר המהר"ש.

וכך מתאר הרבי הריי"צ את דמותו¹⁶: 'החסיד ר' זלמן זלטופולסקי, מלבד היותו בעל-מוחין גדול ובעל לב חסידי רחב, היה מתון ומסודר ביותר, והיה מקושר בהתמסרות אל אדמו"ר מהר"ש. כל מעשיו של ר' זלמן היו במתינות, בהתבוננות שכלית. לכל דבר היתה לו גישה מסודרת של השכלה חב"דית. סדר מיוחד היה אצלו בנסיעות לליובאוויטש להיות אצל הרבי, כמה זמן להעביר שם ומתי לחזור מליובאוויטש.

ר' זלמן היה אחד מבחירי המשכילים בחסידות ובעלי העבודה, אצלם הנסיעה לליובאוויטש, שמיעת חסידות וכניסה ליחידות, היוו חוויה נפשית, שתפסה את

המקום הנעלה ביותר בחיים'.

גם במכתב¹⁷ לבנו של ר' זלמן [הלל זלטופולסקי], מספר עליו כ"ק אדמו"ר הריי"צ: "אביו החסיד ז"ל היה כל כך שקוע בעניני דא"ח, זכרוני, שכשהיה בא לליובאוויטש אפילו בימות החול, היו מדברים [אדמו"ר הרש"ב] עבורו ביחוד מאמרי דא"ח, מלבד השיחות שהיו יושבים ושוחחים ביניהם בעניני דא"ח, ונזכרים על הדרושים, ששמעו מפי הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע [הרבי מהר"ש].

מצאתי בכתבי הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק הנ"ל בדרוש 'מים רבים' (תרל"ו), ושם בפרק ל"ז רשום מן הצד בכי"ק, 'ליל ד' מקץ ערב חנוכה רז"ז ז"ל' [כלומר, שהדרוש נאמר בפניו של ר' זלמן זלטופולסקי], וזוכר אני עוד בימי נעורתי (בשנות תר"ן-נ"א), אשר היה חוזר מאמר זה בהתלהבות גדולה".

אזכור לאמירת מאמר זה בפניו, מוצאים אנו גם ב'רשימות היומן'¹⁸ של הרבי בזה"ל: במאמר 'מים רבים' רל"ו, ישנם איזה מאמרים שרשום על הגליון בכי"ק מהר"ש נ"ע, שאמרם ביחוד לפני ר' זלמן זלטופולסקע.

נקודת ההכרה ב'מי שאמר והיה העולם'

את עבודת תפילתם המיוחדת של ר' זלמן וחבריו, מתאר הרבי הריי"צ¹⁹ בציור נורא הוד:

'כמה מן הרגש אלקי, ישנה באותה הצעקה חרישית הממושכה, האמור במכתבו [ששיגר ר' מנחם מנדל, בנו של ר' זלמן הנ"ל אל הרבי], באופני התפילה של החסיד המשכיל הנודע הר"ר חיים דובער [וילנסקי] ושל כבוד אביו החסיד [הרז"ז] נשמתם עדן, בישבם שעה ארוכה, עטופים ומעוטרים בטלית ותפילין, ומתבוננים בהשגה עיונית של תורת החסידות, ובהגיעם לנקודת ההכרה במי שאמר והיה העולם, היו צועקים מנהמת לבם, 'אוי גוואלד'.

ההמיה הנפשית 'אוי גוואלד', הנה לא זו בלבד, שהיא מנסרת ברקיע השמים, הלוך ועולה עד רזא דאין סוף ב"ה, אלא היא נמשכת כמעייין, בלבבי גזעם לדורותיהם'.

ניגון הגעגועים של ר' זלמן

בשבת חוה"מ סוכות תש"ז בשעת הסעודה, ניגנו אצל הרבי הרי"צ את ניגון הגעגועים הידוע, של החסיד ר' זלמן זלאַטאַפּאָלסקי. אחרי שסיימו את הניגון, סיפר הרבי חלק מן הסיפור אודות הניגון, ובהזדמנויות אחרות הוסיף עליו עוד פרטים משלימים, וכך סיפר הרבי:

'הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [הרש"ב], לקח אותי פעם [בשנת תרע"ג] במענטאן להראות לי, היכן ר' זלמן זלאַטאַפּאָלסקי ישב על כיף ימא [שפת הים], וניגן את הניגון הזה, ובשעת מעשה חשב מאמר חסידות ששמע מפי הרבי מהר"ש.

אז בשעת הסיפור לא היה ר' זלמן במענטאן, הסיפור היה זמן רב לפני כן [בשנת תרמ"ה, שלש שנים לאחר הסתלקות הרבי מהר"ש].

ר' זלמן הגיע אז אל אבא למענטאן בחורף, לכן הוא הגיע לבוש במעיל חורפי עבה (במענטאן האויר חם גם בחורף), הוא התיישב על ספסל וניגן ניגון מתוך דבקות, כשהוא מעמיק תוך כדי כך במאמר חסידות של הרבי מהר"ש נ"ע.

ר' זלמן לא ידע, שלא הרחק משם שוהה כעת האבא [הרבי הרש"ב]. בינתיים יצא אבא לטייל וראה את ר' זלמן, איך שהוא יושב ומונח כולו בדבקות בניגון, הוא לא רצה להפסיקו באמצע. לאחר מכן שאלו אבא: 'איזה מאמר חסידות של אבא [הרבי מהר"ש], חשבת אז בשעת מעשה'.

ר' זלמן לא היה רך הלב [רגיש], בכלל יוצאי קרמנטשוק הינם רחוקים מרכות הלב ובפרט ר' זלמן. אולם למרות זאת, למשמע שאלה זו מפי אבא, החל לבכות בדמעות שלישי, נשימתו נעתקה מרוב התרגשות, עד כדי כך שלא היה מסוגל לענות.

רק לאחר זמן מה, כאשר נרגע ושב אל עצמו, ענה ואמר, 'הרבי [מהר"ש] אמר את המאמר המסויים ההוא בשבת זו וזו'.

כאשר השלים את הסיפור נענה הרבי הרי"צ ואמר: אַה! אַ פנים אַזא

חסיד, איז גאָר אַ אַנדער זאַך [צורה של חסיד כזה, הוא משהו אחר לגמרי].

המשיך הרבי והוסיף הגדרה מהותית, בציורו של חסיד זה ושל חסידים בכלל:

'חסיד איז ניט משכיל, ניט עובד, נאָר אַ חסיד, און פשיטא, אַז מען איז אַ משכיל און אַ עובד אויך. משכיל איז דאָך מוחין, דאָס הייסט, אַ די מוחין קומען אַראָפּ אין עבודת החסידות'.

[חסיד איננו משכיל, הוא אינו עובד, אלא הוא חסיד, וברור שאז הוא גם משכיל וגם עובד. משכיל הרי זה מוחין, זאת אומרת, שהמוחין מגיעים לידי ביטוי בעבודת החסידות].

עיניו עצומות ודמעות זולגות על לחייו

הרבי הריי"צ סיפר אודות מאורע זה בהזדמנויות שונות, כאשר בכל פעם הוסיף לכך עוד פרטים.

להלן מופיע הסיפור²⁰ בליווי תיאורים מעניינים, המוסיפים נופך לעשירות הסיפור האמור:

'בחורף שנת תרע"ג, כשהיינו במענטאן שבצרפת, הלכתי פעם עם הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק (הרש"ב) לטייל על שפת הים (כ"ק ימא)²¹.

בפינת זוית של נוף טבע מפליא, בין הים ואילנות היער, הראה לי הוד כ"ק אאמו"ר ספסל אחד בין סבכי היער, וסיפר לי, אשר על ספסל זה ישב מלפנים, בחורף שנת תרמ"ה, שלש שנים לאחר הסתלקות אדמו"ר מוהר"ש נ"ע - החסיד ר' זלמן זלטופולסקי, כשהוא מעמיק במחשבותיו. בשעת מעשה הרהר ר' זלמן במאמר חסידות ששמע מאדמו"ר המהר"ש, ושר את הניגון הנ"ל בדביקות גדולה, כמה שעות רצופות.

עיירת הנופש הצירית מנטון שבצרפת

ר' זלמן הגיע אז למענטאן במעיל פרווה, כי נסע מרוסיה בעת הקור הגדול (במענטאן האויר חם גם בחורף). הוא הגיע בשחר מוקדם, ולא היה שייך שיכנס מיד אל אאמו"ר, הוא נכנס אל הגינה של הבית, היכן שהאבא שהה, התיישב על ספסל והחל לנגן בדביקות.

בשעה שש-שבע [בבוקר] שמע כ"ק אאמו"ר קול נגינה, בקול מוכר כקולו של זלמן זלטופולסקי, כ"ק אאמו"ר יצא אל הגינה, ותיכף ראה את ר' זלמן יושב על הספסל תפוס במחשבותיו ומנגן ניגון כה בלבביות. אבי לא חפץ לבלבלו מדביקותו, והשאירו כך בלי שיבחין בו.

אאמו"ר הביט בפניו, וראה שעניו עצמות ודמעות זולגות על לחייו וכולו לוהט בניגון חב"די זה. אמר כ"ק אאמו"ר: במבט עליו - על ר' זלמן - משתקפים חיי הגעגועים של חסיד, אשר איבד את הרבי שלו בגוף, לפני כמה שנים, ובציור הרוחני, הרי הוא כאילו עומד לפניו.

לאור הסיפור האמור, ניתן להבין את משמעות התיאור, שנכתב בספר הניגונים על הניגון המיוחס לר' זלמן: 'הניגון הזה משמש הבעה נאמנה לגעגועי וכיסופי הנפש החבויים בעמקי ובמסתורי הלב, ומעורר זכרון ימים נעימים ובהירים, במחזה אלקית נהדרה'. תיאור מופלא, ולא בכדי.

אש חסידית תחת מגף השלטון הקומוניסטי

נשוב לחיי הקהילה בקרמנצ'וג, החיים היהודיים פרחו ושגשגו בעיר, עד שבאה המהפיכה הקומוניסטית, שגרמה להרס כלכלי ורוחני כאחד.

גם לאחר המהפכה הקומוניסטית, כאשר הקומוניסטים החלו להצר את רגלי בעלי העסקים והיהודים בפרט, עדיין היתה פעילותם של אנשי העסקים החסידיים ובפרט משפחת גוראריה, לשם ולתהילה, כל עוד היה ביכולתם, עשו הכל למען החזקת החיים החסידיים בעיר.

לשיאה הגיעה פעילותם, בעת שנאלצה ישיבת 'תומכי תמימים' לנדוד מליובאוויטש. אותם ימים היו ימי מלחמה, והפורעים משני הצדדים, ה'לבנים' וה'אדומים', ראו ביהודים אויב שצריך למגר אותו. באותה תקופה הייתה סכנת נפשות של ממש ליהודים, להתכנס במקום לימודים מסודר.

הבחורים נדדו מעיירה לעיירה וניסו להתמקם במקומות שונים, בסופו של תהליך, התקבצו רוב תלמידי התמימים בעיר קרמנצ'וג, שם הקימו מחדש את הישיבה.

הגבירים החסידיים שהתגוררו בקרמנצ'וג, ובראשם בני משפחת גוראריה, קיבלו את פני התלמידים בסבר פנים יפות, ויצאו מגדרם כדי לאפשר לישיבה תנאים גשמיים מעולים, על מנת שהתמימים יוכלו לשוב ולשקוד על לימוד התורה והחסידות, נוכח המציאות שנוצרה.

לעת הזאת, היה צורך במבנים גדולים, שיאכלסו את מאות התמימים שהגיעו מליובאוויטש. הגדיל לעשות הנגיד החסידי ר' הירשל גוראריה, אשר רכש בכסף מלא, מבנה רחב ידיים מפואר עבור הישיבה. מבנה זה שימש קודם לכן, כמוסד ליתומים ולילדים נזקקים.

'תומכי תמימים' מתמקמת בקרמנצ'וג

במבנה זה למדו אז כמאה בחורים מתלמידי האולם [ה'זאל' הגדול בליובאוויטש, שם למדו הבחורים הבוגרים]. תלמידי השיעורים [הם התלמידים הצעירים] והחדרים, למדו בחצרו של הנגיד ר' פנחס קריצ'בסקי, שמסרה בנדבת לבו עבור הישיבה.

משרד הישיבה היה כמובן בקרמנצ'וג, אך ניהול הישיבה הכללי, היה בהכוונתם המלאה של הרבי הרש"ב ובנו הריי"צ, ששהו באותה עת ברוסטוב. הישיבה התמקמה שם לגמרי ואף הנפיקה חותמת מיוחדת 'ישיבת תומכי תמימים דליובאוויטש בעי"ת קרעמנטשוג'.

לא תמיד התאפשר הקשר בין רבותינו ברוסטוב, להנהלת הישיבה בקרמנצ'וג, מחמת מצב המלחמה ששרר שם באותה תקופה. אולם, קשר מינימלי נמשך כל הזמן כפי שהתאפשר.

המבנה המרווח בו שכנה ישיבת תומכי תמימים בקרמנצ'וג

בח"י תמוז עטר"ת כותב²² הרבי הרש"ב נ"ע לר' שלמה לייב אליעזרוב כי: 'ותר

משנה שהישיבה נעתקה לקרעמענטשוג, ומחד כסלו נפסק כו', וזה איזה שבועות קבלנו ידיעה מאחר חג הפסח שת"ל שלום להם וללומדים ת"ל'.

מבנה הישיבה בקרמנצ'וג

כיוון שבזמן הרכישה, ביתו הפרטי של התורם עבר שיפוצים, עברה משפחת גוראריה להתגורר, בקומה העליונה של המבנה.

כל צעד שנעשה בקרמנצ'וג, דווח מיידית לאדמו"ר הרשב"ב, עדות לכך נמצאת באגרתו²³ של הרבי אל בנו הרבי הריי"צ:

'בבית רצ"ה גו"א [ר' צבי הירש גוראריה] שקנה לא מכבר חצר (בעד ע"ה אלפים) ונותן אותו לתומכי תמימים. בהבית, ט"ז חדרים מרווחים בשני עטאזין [קומות], ו[ר' הירשל גורארי] אומר, שיש שם זאלין [אולמות] הטובים ומספיקים ללמוד בהם, ויהיה שם גם כן מקום ללון ולאכול, וגם קיך [מטבח, חדר אוכל] נמצא כמובן.

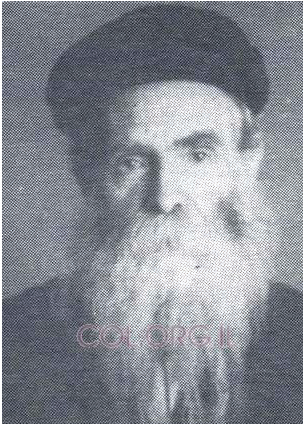
לעת עתה, מפני הרמאנט [שיפוצים] שעושה בביתו [הפרטי], הוא דר כעת בהעטאז [בקומה] העליון, ועל כן לומדים כעת במניין [בית כנסת] של נעמיץ הסמוך לבית הנ"ל [לבית שנרכש עבור הישיבה], וליום טוב הבא עלינו לטובה [ראש השנה] יפנה אי"ה את החדרים [בקומה העליונה וישוב לביתו] ויהיה שם מקום להבחורים לכל [צרכיהם] וגם להקאנטאר [משרדי הישיבה].'

בהמשך האגרת מסופר על המבנה הנוסף של הישיבה, מבנה שהעניק הנגיד ר' פנחס קריצ'בסקי. בניין זה שימש כאמור את הבחורים הצעירים 'תלמידי השיעורים'.

בנוסף לכך, הגבירים החב"דיים תושבי קרמנצ'וג, אף מימנו ביד רחבה את ההוצאות השוטפות של תלמידי הישיבה.

'תלמידי האולם' ו'תלמידי השיעורים'

בימים בהם נרכש המבנה הגדול, שהה התלמיד הת' יהודה חטריק עם עוד קבוצת תמימים בחרקוב, ואז הגיעה אליהם ההודעה כי רצון הרבי שיעברו

הרה"ח ר' ישראל נח בליניצקי

לקרמנצ'וג, על כך הוא מספר ברשימת
זכרונותיו²⁴:

'כ"ק אדמו"ר הרש"ב הסכים, שכל
המשפיעים והתלמידים הן מחרקוב, הן
מפולטבה, והן אלו שנשארו בליובאוויטש,
וכן תלמידי שצעדרין יעברו לקרמנצ'וג,
שם הרה"ח הגביר הנדיב התמים יחיאל
צבי הירש גורארי' הי"ד, קנה עבור
הישיבה בית ברחוב קיעווסקע 26, ארמון
מפואר עם חצר רחבת ידיים, הכילה
עשרים וחמשה חדרים, היה שם אולם
גדול ללמוד, חדרי אכילה וחדרי שינה,
עבור לערך מאה תלמידים.

אבל ימתינו עד קרוב לראש השנה, שהבית שנתן הגביר הנדיב
התמים צבי הירש גורארי', לטובת הישיבה צריכים לבני ביתו'...

בראש חודש אלול באה הבשורה, שיכולים לבוא לקרמנצ'וג,
וראשונים להגיע, היו התלמידים מחרקוב [ביניהם הרב חיטריק], כפי
שהוא ממשיך ומספר ברשימותיו: 'ובאנו לערך עשרה תלמידים, ובית
הרב צבי הירש גורארי' טרם נגמר, אבל, לערך חמשה חדרים נתנו לנו
[במבנה החדש] ונסתדרנו שם... התלמידים לאט לאט נתקבצו, וכן
התלמידים מהשיעור בבתי קריצ'בסקי נסתדרו'.

יחד עם התלמידים הגולים הגיעו לקרמנצ'וג גם רוב חברי הצוות הרוחני,
המשפיעים ומגידי השיעורים שהיו בליובאוויטש. התלמידים המשיכו איפוא
לשקוד על לימודם, כאשר קול התורה והחסידות נשמע היטב בעיר. איש מהם
לא שם לבו לעובדה ה'בווערת', שהעולם נע ונד, וחלקים מרוסיה ואוקראינה
עוברים מצד לצד, במהלך ימי המהפכה הקומוניסטית.

באותם ימי תוהו ובוהו, חרף המציאות בה יד רשעים צלחה ויהודים רבים

ניזוקו, הקהילה התב"דית בקרמנצ'וג, עשתה מעל ומעבר לטובת התלמידים.

הרדיפות גוברים

כשנתיים ימים שכנה הישיבה בקרמנצ'וג, עד לקיץ תר"פ. חודשים ספורים לאחר הסתלקות אדמו"ר הרשב"ב בב' ניסן בשנה ההיא, עברו 'תלמידי האולם' ללמוד ברוסטוב, בעוד הבחורים הצעירים נותרו ללמוד בקרמנצ'וג.

ר' ישראל נח בליניצקי בכניסת נכדו לתלמוד תורה, לצידן ידידו הקרוב ר' ניסן נמנוב

הישיבה המשיכה לפעול בקרמנצ'וג במשך תקופה ארוכה, תחת שרביט ניהולו של המשפיע הרב ישראל נח בליניצקי, אשר נשא את תפקיד המנהל הרוחני ומשפיע הישיבה בהתנדבות, כאשר פרנסתו מגיעה ממשרת גזבר ומנהל חשבונות, במפעל הטבק הגדול, שנוהל על ידי ר' הרשל גורארי'. גם בתקופות, בהם גברו הרדיפות, והשלטונות הצרו את צעדיהם של תלמידי הישיבה, המשיך ר' ישראל נח לנהל במחתרת את הישיבה, מתוך מסירות נפש.

לימים נאלצו תלמידי הישיבה לעזוב את קרמנצ'וג בשל הרדיפות אחריהם. הקומוניסטים אף הלאימו את הבניין, בעוד תלמידי הישיבה מתפזרים לסניפי 'תומכי תמימים' המחתרתיים, בערים שונות.

כעשרים שנה חלפו, הנאצים התקרבו לעיר, הידיעות על מעללי הנאצים הגיעו לקרמנצ'וג בעוד מועד, ורוב בני הקהילה הצליחו להימלט על נפשם, מי שלא הספיק לברוח, נספה על קידוש השם.

זכרם ומורשתם של אנשי הצורה, החסידים שהעשירו בקומתם הרוחנית הגבוהה את חסידות חב"ד, תשאר חקוקה בלבנו לעד.

מקורות:

- 1 אג"ק הריי"צ ח"ד עמ' רמא.
- 2 אג"ק הריי"צ ח"ב תקנב.
- 3 אג"ק הריי"צ ח"ג תת"י.
- 4 פרדס חב"ד גליון 5.
- 5 ספה"ש תש"א עמ' קסה.
- 6 באר החסידות ח"ב עמ' 125.
- 7 הובא בפרדס חב"ד גליון 5.
- 8 אג"ק הריי"צ ח"ב עמ' שלא.
- 9 ספה"ש י' כסליו תרפ"ד.
- 10 ספר השיחות תרפ"ד עמ' 52.
- 11 ספר השיחות הת"ש-תש"א עמ' קסה.
- 12 ליקוטי דיבורים ח"א עמ' קצ"ח.
- 13 אג"ק הריי"צ ח"ב עמ' תו.
- 14 אג"ק הריי"צ ח"ב עמ' שכד.
- 15 אג"ק הריי"צ ח"י ג'תרצד.
- 16 ספר השיחות ת"ש עמ' קסה.
- 17 אג"ק ח"ב עמ' רס.
- 18 עמ' רנא.
- 19 אג"ק הריי"צ ח"ד א'נד.
- 20 בית משיח וישלח 997, מתוך כתבתו של רש"ז ברגר.
- 21 ראה אג"ק הריי"צ ח"ד ה'שסח:
'סיפר לי [הרבי הרש"ב], אשר שמה [במנטון] בקרו החסיד ר' זלמן ז"ל זלאטופולסקי, והענינים אשר דברו בדא"ח, ששמעו מהוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נב"ם זי"ע. והגיד לי כי שפת הים הוא מסוגל לענינים עיונים ביותר, והאריך לבאר מאמר הזהר בענין 'שאו מרום עיניכם' בהקדמת הזוהר בתחלתו, רזא דא לא אתגליא, בר יומא חד דהוינא על כף ימא וכו'.
- 22 אג"ק הריי"צ ח"ב תקט.
- 23 אגרות קודש הרש"ב ח"ה אגרת א'צב.
- 24 רשימות דברים